

**UNIVERSITATEA EUROPEANĂ "DRĂGAN" DIN LUGOJ
FACULTATEA DE DREPT**

**DREPT CONSTITUȚIONAL ȘI
INSTITUȚII POLITICE**

I

CAPITOLUL I

Societate, stat, drept, politică și morală

Secțiunea I. Societatea

Studierea, dar mai ales înțelegerea, structurilor și instituțiilor constituționale implică anumite clarificări și delimitări ale categoriilor și termenelor cu care se operează. De aceea câteva explicații privind societatea, statul, dreptul, politica și morala se impun. Nu rareori sensurile lor științifice se identifică din contextul în care sunt întrebuințate, dar plasticitatea limbajului românesc poate uneori deruta.

Astfel, termenul societate are multiple sensuri și întrebuințări. În mod deosebit ne interesează categoria **societate umană** în sensul ce i se dă în dicționare de ansamblu unitar, complex sistematic, de relații între oameni, istoricește determinate, condiție și rezultat al activității acestora de creare a bunurilor materiale și valorilor spirituale necesare traiului individual și colectiv. Societatea umană nu este o sumă aritmetică, ci un complex de oameni, grupuri, clase, stării, relații (economice, politice).

Societatea umană se deosebește de societatea animală sub două aspecte și anume:

1. calitățile ființei umane – rațiune și conștiință;
2. caracterul său **organizat** rezultat din exigențele existenței și dezvoltării, din dorința de perfecțiune.

Categoria societate umană nu poate fi străină categoriilor de stat, drept, politică și morală. În ea și pentru ea sau creat și există acestea. Societatea umană determină sensurile și scopurile celorlalte categorii, numite deseori, generos dar și înșelător, **bine comun** sau **fericire**.

Societățile umane se caracterizează ca primitive, subdezvoltate, dezvoltate, ele sunt leagănul civilizațiilor, religiilor, culturilor, speranțelor dar și al războaielor, neîmplinirilor și dezamăgirilor.

Societatea umană are la bază o diversitate de indivizi, grupații în clase și categorii sociale.

Ea este influențată de serie de factori dintre care cei mai relevanții sunt cei ideologici, economici, istorici, psihologici și de tradiție, internaționali, etc.

Factorii ideologici presupun un sistem de valori, structurat pentru respectiva societate, care fie constituie liantul comun al tuturor indivizilor, fie reprezintă factorul de diferențiere atunci când în funcție de aceste valori

se realizează organizarea instituțiilor statului și exercitarea puterii (ideologii liberare, marxiste, etc.)

Factorii economici determină atât opiniile și atitudinea membrilor societății cât și, în bună măsură, modalitatea de amenajare a instituțiilor statului și exercitarea puterii în societate.

Factorii istorici joacă și ei un rol deosebit de important în cadrul diverselor societăți, influențând atât structura instituțională, cât și procesele decizionale și de execuție care au loc în cadrul acesteia.

Factorii internaționali nu pot fi neglijați în contextul contemporan, în care viața fiecărei comunități umane este strâns legată de soarta umanității în ansamblu.

Interesant de reținut este faptul că societatea umană poate să existe, să se dezvolte și să se impună numai în structuri organizate, iar structura care sa impus, a rezistat și rezistă, fiind practic de neabandonat este statul.

Secțiunea a II – a. Statul

Cuvântul stat are două accepțiuni și anume:

1. **În sens larg**, prin stat este înțeleasă suma a trei elemente: **teritoriul, populația, (națiunea) și suveranitatea.** În această accepție statul este sinonim cu țara, el incluzând civilizația, resursele, oamenii, teritoriul, frontierele, autoritățile, etc.

2. **În sens restrâns**, prin stat se înțelege o formă organizată a puterii poporului, mai exact mecanismul sau aparatul statal. **Aceasta este o accepție strict juridică.** Strict juridic statul este un ansamblu de organe de stat (autorității), el cuprinde parlamente, guverne și alte autorității executive, organe judecătorești, armată, poliție, închisori. În cadrul acestor autorități lucrează demnitari, funcționari public și agenți publici. Prin acestea statul se impune, este receptat și acceptat, de bună voie sau de nevoie (silit). Democratic sau nu statul se impune, pentru că el implică organizare și ordine.

Deși, paradoxal, statul „ *ca unitate nu poate fi văzut, nici auzit, nici pipăit* ” (Hans Kelsen), este un concept și o realitate care, se spune adeseori, exprimă ordinea din natură, o copiază o reproduce.

Rolul statului pentru societate constă în soluția unică și optimă pentru dezvoltarea sa materială și spirituală și pentru conservarea valorilor umane.

Cum poate fi caracterizat statul ? Potrivit lui Hans Kelsen, statul poate fi caracterizat ca: a) ordine de conduită a oamenilor, ordine juridică de

constrângere, b) putere de comandă, c) voință, distinctă de voința indivizilor, fiind mai mult decât suma voinței individuale, ea situându-se deasupra lor.

Pentru a caracteriza statul trebuie reținut că el este și persoană juridică, în raporturile în care participă nemijlocit, în nume propriu, ca subiect de drepturi și obligații (raporturi de drept civil, succesor al moștenirilor vacante, primire de donații și legat ce-i sunt adresate).

Care sunt funcțiile statului ? Statul are o serie de funcții care sunt de regulă examinate sub mai multe ipoteze. Astfel pot fi identificate: funcția legislativă, funcția executivă, funcția jurisdicțională; funcții interne și funcții externe; funcții economice, funcții culturale, funcții sociale, funcții represive etc. Cei care compun aparatul de stat (demnitari, funcționari, agenți) se bucură de autoritate și protecție statală aparte.

Care este legitimitatea statului ? Legitimitatea statului, **adică legitimitatea puterii unora de a comanda altora**, reprezintă o problemă teoretică de mare importanță, căreia i s-au căutat multe răspunsuri și care totuși a rămas fără răspuns.

Cum se explică existența sa milenară deși a fost nu numai acceptat, ci și dezavuat.

Ca o variantă de răspuns la problemă, s-ar putea considera că statul rămâne rezultatul convențiilor sociale, pentru că până la urmă a convins că este un rău necesar, mai necesar ca multe alte lucruri și bune și rele.

Statul este o construcție pe care toți, sau cei mai mulți, deseori o ignoră sau o detestă, dar pe care toți o invocă și o solicită când viața, libertatea sau averea lor sunt puse în pericol. Statul crează unora speranță, produce altora durere, nemulțumire și chiar un sentiment al revoltei. El este ținta răzmerițelor și insurecțiilor. Oameni dăruim state pentru a le înlocui tot cu state. Statul este o mistică.

Secțiunea a III – a. Dreptul

Ca și statul categoria drept cunoaște două accepțiuni: **drept obiectiv și drept subiectiv**.

Prin **dreptul obiectiv** înțelegem totalitatea normelor juridice. Într-o explicație simplă, dreptul este definit ca totalitatea regulilor de conduită, instituite sau sancționate de stat, reguli ce exprimă voința poporului ridicată la rang de lege, a căror aplicare este realizată de bunăvoie și, în ultimă instanță, prin forța coercitivă a statului.

Cât privește **dreptul subiectiv** el este puterea garantată de lege voinței unei persoane, în temeiul căreia aceasta este în măsură, în vederea valorificării unui interes personal direct, să desfășoare o conduită

determinată sau să ceară unui terț îndeplinirea unei acțiuni sau abținerea de la o anumită activitate.

Normele de drept, care formează sistemul de drept al unui stat se grupează în ramuri de drept și instituții juridice.

Dreptul obiectiv cunoaște o tradițională clasificare în **drept public** și **drept privat**.

Dreptul public cuprinde normele juridice care privesc statul, colectivitățile publice și raporturile lor cu persoanele particulare atunci când aceste raporturi privesc prerogativele subiectelor de drept public

Acesta cuprinde mai multe ramuri de drept și anume: dreptul constituțional, dreptul internațional public, dreptul administrativ, dreptul financiar, dreptul penal, etc.

Dreptul privat cuprinde normele juridice aplicabile persoanelor particulare, fizice sau juridice (morale) și raporturilor dintre ele. În dreptul privat cuprindem dreptul civil, dreptul comercial etc.

Distincția dintre dreptul public și dreptul privat nu trebuie absolutizată. Ambele sunt părți ale aceluiași sistem de drept, au trăsături particulare dar și multe trăsături comune. Nu rareori, din rațiuni puternice teoretice și practice se produc „imixțiuni” ale dreptului privat în viața publică și invers.

De altfel, așa cum vom observa, existența raporturilor cu dublă natură juridică sau chiar cu multiplă natură juridică este efectul acestor imixțiuni.

Dreptul este deseori calificat în drept natural și drept pozitiv.

Statul și dreptul sunt strâns legate, se sprijină și se condiționează reciproc. Au apărut deodată, din aceleași cauze și, pot fi explicate mult mai bine împreună. Statul crează dreptul și paradoxal, dreptul delimitează configurația și acțiunile statului. Prin drept statul își exprimă puterea de comandă, formulând exigențe politice, umane, economice. Creând dreptul, statul îi asigură în același timp eficiență și viabilitate. El devine paznicul normelor juridice, intervenind, nu rareori cu violență, pentru a chema la ordine indivizii care ignoră sau încalcă prescripțiile morale.

Secțiunea a IV – a. Politica

Termenul politică are multe sensuri, definite prin dicționare. În sensul ce ne interesează politica este o formă de activitate socială care se extinde asupra sferei relațiilor dintre clase, națiuni și grupuri sociale, ca și a celor dintre indivizi și acestea, în lupta pentru putere.

Principala sferă a politicii o constituie participarea la guvernare, determinarea formelor, funcțiilor și conținutului acesteia. Politica include ansamblul problemelor ce interesează statul, maniera de a-l conduce.

Nu exista și nu poate exista o guvernare apolitică, o asemenea guvernare fiind un nonsens, nu există și nu poate exista un parlament apolitic, nu există și nu pot exista partide politice apolitice.

Secțiunea a V- a. Morala

Morala este în general **definită** ca o formă a conștiinței sociale, care reflectă și fixează în principii și reguli cerințele de comportare privind raporturile dintre indivizi și dintre individ și colectivitate (familie, societate, națiune, popor, alte categorii sociale).

Morala este sufletul colectiv al poporului.

Uneori este considerată ca o știință care ne învață regulile pe care trebuie să le urmăm pentru a face bine și pentru a evita răul. Există desigur și o diversitate de clasificări, de nuanțe. Se vorbește despre morala laică și morala religioasă, morala dominantă (a clasei politice) și morala guvernanților, morala burgheză și morala proletară (devenită socialistă).

Corelația dintre societate, stat, drept, politică și morală sunt dense în conținut, puternice.

Morala se cristalizează în societatea umană și exprimă exigențele și valorile acesteia. Ea stă și trebuie să stea la baza statului și dreptului, la baza guvernării. Ea trebuie să stea și la baza politicii. Politica, ea însăși trebuie să fie morală.

Regulile și exigențele moralei sunt mult mai apropiate de dreptul natural și de cutumă, ele exprimă deziderate ancestrale și permanente ale omenirii.

Regulile moralei, deși de obicei nu se aduc la îndeplinire, în caz de nevoie prin forța coercitivă a statului, trebuie sprijinite juridic în realizarea lor atunci când apără viața.

De aceea în Constituția României, referirile la ipostazele moralei nu lipsesc. Aceste referiri constituționale asigură moralei eficiență, viabilitate. Astfel, spre exemplificare, art. 26, art. 30, ocrotesc „bunele moravuri”, art. 53 menționează „morală publică”. De asemenea, „buna – credință” care evident este mai întâi un concept moral este consacrată prin art. 11 și art. 57.

DREPT CONSTITUȚIONAL ȘI INSTITUȚII POLITICE

Vol. I

CAPITOLUL II

Dreptul constituțional român

Secțiunea I. Noțiunea de drept constituțional și noțiunea de instituții politice

Dreptul românesc se prezintă ca un ansamblu sistematizat de norme juridice, cuprinzând mai multe ramuri de drept, precum dreptul constituțional, dreptul administrativ, dreptul civil, dreptul penal, etc. Ramura principală a dreptului românesc este dreptul constituțional care prin normele sale consacră și ocrotește cele mai importante valori economice, sociale și politice.

Dreptul constituțional este o prezență mai târzie în sistemul de drept, neavând vechimea dreptului civil, dreptului penal, etc. De aceea și conceptul clasic de drept constituțional se formează mult mai târziu, el fiind de origine italiană, dar format sub impulsul ideilor franceze.

Definiția dreptului constituțional. Dreptul constituțional este ramură a dreptului unitar român formată din norme juridice care reglementează relațiile sociale fundamentale ce apar în procesul instaurării, menținerii și exercitării stărilor de putere.

Trebuie reținut că noțiunea dreptului constituțional nu trebuie confundată cu noțiunea de constituție. Constituția este o parte a dreptului constituțional, e drept cea mai importantă, dar dreptul constituțional există chiar și acolo unde nu există constituție, sfera sa normativă fiind, în mod firesc, mult mai largă decât cea a constituției.

De asemenea trebuie observat că există o diversitate de păreri cu privire la definirea dreptului constituțional ca ramură a unui sistem normativ stărilor de putere, definiții care au elemente comune dar și unele nuanțe specifice și pe care, este foarte greu, dacă nu imposibil, să le surprindem într-un curs universitar.

Conceptul de instituții politice trebuie lămurit pentru că, așa cum rezultă din chiar titlu, vom studia la această disciplină nu numai normele dreptului constituțional, cu ansamblul de probleme colaterale, ci și instituțiile politice.

Expresia instituții politice cunoaște mai multe accepțiuni și sensuri, dintre care vom reține cele ce ne interesează.

În sens restrâns, în drept, prin instituție se înțelege un grup de norme juridice, unite pe criteriul unui obiect comun de reglementare, obiect care îi asigură unitatea și permanența. Astfel, instituția denumită și juridică este o parte a unei ramuri de drept și vorbim, de exemplu, de instituția căsătoriei, instituția proprietății etc.

Pentru disciplina noastră prezintă interes instituțiile referitoare la putere.

Astfel determinate **instituțiile publice cuprind autoritățile însărcinate să realizeze putere politică și normele privitoare la această organizare.**

Vom studia aici deci, atât **instituțiile oficiale** cum ar fi Președintele României, Parlamentul, primul-ministru, etc, dar și **instituțiile de fapt** precum partidele politice și grupurile de presiune, dacă nu în complexitatea lor, măcar în măsura în care privesc exercițiul puterii politice.

Secțiunea a II – a. Raporturile și normele de drept constituțional

1. Identificarea raporturilor de drept constituțional

Delimitarea dreptului constituțional de celelalte ramuri ale dreptului prin folosirea criteriului obiectului reglementării permite găsirea acelor relații sociale care, prin conținutul lor sunt constituționale.

În literatura de specialitate există mai multe opinii în ceea ce privește identificarea relațiilor sociale care, urmare reglementării lor prin norme de drept constituțional devin raporturi juridice de drept constituțional.

Achiesăm la opinia care consideră că relațiile sociale specifice dreptului constituțional sunt cele care apar în procesul **instaurării, menținerii și exercitării puterii statale.**

Prin urmare, elementul comun și propriu doar relațiilor sociale care formează obiectul de reglementare al dreptului constituțional este faptul că ele apar în procesul instaurării, menținerii și exercitării statale a puterii.

Întreagă această activitate de instaurare, menținere și exercitare statală a puterii cuprinde relații sociale reglementate de normele dreptului constituțional. Se impun deci anumite reguli a căror menire este de a consolida factorii care determină conținutul puterii, de a reglementa

exercițiul acestei puteri în așa fel încât ea să poată realiza în cele mai bune condiții voința guvernanților ca voință de stat.

Expresia „instaurarea menținerea și exercitarea puterii” este mult mai cuprinzătoare și mai exactă decât expresia **exercitarea puterii**, care nu evocă decât o parte a relațiilor sociale reglementate de dreptul constituțional. Ea evocă în același timp și elementul organizare a puterii, căci instaurându-și puterea, poporul o instaurează sub forma sa organizată (puterea de stat neputând exista, prin definiție, neorganizată), organizare ce se perfecționează pe parcursul menținerii și exercitării puterii.

Expresia „organizarea și exercitarea puterii” este și mai puțin evocatoare, deoarece elemente de organizare se regăsesc și în exercitarea puterii de stat, chiar dacă exercitarea puterii nu cuprinde întreaga organizare.

Cât privește expresia „înfăptuirea puterii” ea este sinonimă cu expresia „realizarea puterii” care desemnează întreaga activitate statală.

Împărtășind această opinie ajungem la concluzia că **obiectul de reglementare al dreptului constituțional cuprinde două categorii de relații sociale:**

a) relații cu o dublă natură juridică, adică acele relații care fiind reglementate în același timp și de constituție, devin implicit și raporturi de drept constituțional;

b) relații specifice dreptului constituțional, care formează obiectul de reglementare numai pentru normele dreptului constituțional.

Comun tuturor acestor relații este faptul că se nasc în procesul complex de instaurare, menținere și exercitare a puterii. Exercițarea puterii de stat este o activitate specifică desfășurată de organele reprezentative, fiind activitate de conducere, dar o conducere de nivel superior a tuturor activităților de conducere desfășurate de alte organe ale statului (vezi art. 2 din Constituție).

2. Specificul normelor de drept constituțional

În explicarea specificului normelor de drept constituțional trebuie să se plece de la teorie clasică a normei juridice, urmând ca apoi să regăsim elementele generale în norma de drept constituțional și, totodată, să observăm ce trăsături proprii are aceasta din urmă.

Norma juridică este definită în teoria dreptului ca fiind o regulă socială de conduită, generală și obligatorie, instituită sau sancționată de puterea de stat în diferite forme, menită să asigure consolidarea și dezvoltarea relațiilor sociale în conformitate cu interesele și voința guvernanților, determinată, în ultimă instanță de condițiile vieții materiale

din societate și a cărei respectare este impusă, prin forța coercitivă a statului.

Identificând raporturile de drept constituțional am observat că normele dreptului constituțional reglementează relațiile sociale care apar în procesul instaurării, menținerii și exercitării stăruții a puterii.

Rezultă deci că normele dreptului constituțional reglementează conduita oamenilor în relațiile sociale fundamentale ce apar în procesul instaurării, menținerii și exercitării puterii.

Astfel, dacă luăm în considerare **fenomenul asupra căruia își îndreaptă acțiunea normele de drept constituțional** putem remarca o **primă particularitate** a acestora și anume, aceea că **acestea fac parte din ansamblul normelor juridice care alcătuiesc dreptul unitar român fiind cuprinse atât în Constituție, cât și în alte acte normative care sunt izvoare de drept constituțional.**

Orice normă juridică este, în ultimă instanță, un comandament impus de puterea publică, formulat uneori chiar sub formă supletivă sau de recomandare.

Față de caracterul dispozițiilor pe care le cuprind, ce de **a doua particularitate** normelor de drept constituțional constă în aceea că, pe lângă dispoziții care reglementează nemijlocit unele relații sociale, **au și prevederi care conțin formularea unor principii, consfințesc bazele puterii, definesc unele instituții.**

Prevederile care conțin formularea unor principii sau definiții nu pot fi excluse din sfera noțiunii normei juridice, deoarece și ele au un caracter normativ.

Precizând deci că toate prevederile constituționale conțin norme juridice, rămâne în discuție numai **structura logico-formală** a normei de drept constituțional.

Analiza în teoria dreptului a normelor constituționale după criteriul structurii logico-formale evidențiază **o a treia particularitate** a acestora ce constă în aceea că acestea **nu sunt alcătuite după schema clasică – ipoteză, dispoziție, sancțiune.**

Făcându-se distincția între noțiunea garantării de către stat a realizării și aplicării dreptului și sancțiunea ca element al normei juridice se ajunge la concluzia că numeroase norme constituționale, cum ar fi normele principii, normele care stabilesc direcții economice, normele referitoare la organizarea unei autorități, nu conțin nici o prevedere concretă care să stabilească sancțiunea în cazul nerespectării dispoziției.

Pe această idee s-a mers chiar mai departe, arătându-se că dreptul constituțional nu este un veritabil drept din moment ce normele sale fiind

lipsite de sancțiuni nu pot fi aduse la îndeplinire; prin urmare, ele pot fi ignorate fără ca această conduită să aibă vreo consecință de ordin juridic.

Cu toate explicațiile date, achiesăm la concluzia că nu aceasta este soluția problemei în discuție.

Ceea ce distinge o normă juridică de o normă morală, politică sau de altă natură este faptul că, în ultimă instanță, respectarea ei este asigurată de forța de constrângere statală. Ce este deci sancțiunea normei juridice în procesul de realizare și aplicare a ei altceva decât măsura ce se aplică în ultimă instanță atunci când norma nu este realizată de bunăvoie ?

Dacă în unele ramuri de drept sancțiunea este evidentă, în dreptul constituțional ea nu este atât de fățișă, de evidentă, dar există. A afirma că nu există înseamnă, a pune sub semnul întrebării însăși existența normei de drept constituțional ca normă juridică.

În dreptul constituțional pot fi identificate mai multe **particularități ale sancțiunilor** normelor acestei ramuri. **În primul rând**, pentru mai multe dispoziții este prevăzută o singură sancțiune. **În al doilea rând**, sancțiunile în dreptul constituțional sunt sancțiuni specifice, precum revocarea mandatului parlamentar, revocarea unui organ de stat, declararea ca neconstituțional a unui act normativ etc. **În fine**, aprecierea structurii logico-formale a unor norme din Constituție trebuie făcută prin raportarea lor la întreg sistemul de drept. Aceasta duce la concluzia că pentru reglementări de principiu, de largă generalitate cuprinse în Constituție, unele sancțiuni se regăsesc în alte ramuri de drept cum ar fi dreptul civil, dreptul penal, dreptul administrativ.

În încheierea explicațiilor privind particularitățile normelor de drept constituțional vom mai observa, **ca o a patra particularitate**, că acestea **pot fi clasificate în norme cu aplicație mijlocită și norme cu aplicație nemijlocită**.

În categoria normelor cu aplicație mijlocită urmează a fi cuprinse acele norme care dau reglementări de principiu și care, pentru a fi puse în aplicare, la cazuri concrete, sunt urmate de reglementări suplimentare prin alte ramuri de drept.

În categoria normelor cu aplicație directă, nemijlocită, urmează a fi cuprinse normele care reglementează direct, nemijlocit relațiile sociale și nu mai au nevoie de a fi precizate printr-o lege ordinară.

3. Subiectele raporturilor de drept constituțional

Cu privire la subiectele raporturilor de drept constituțional trebuie să subliniem încă de la început două trăsături specifice și anume că unul din subiecte este totdeauna fie deținătorul puterii, fie statul, fie un organ

reprezentativ (legiuitor) și că aceste subiecte acționează în mod necesar într-un raport juridic apărut în activitatea de instaurare, menținere și exercitare a puterii.

1. Poporul

Cu privire la acest subiect de drept constituțional în literatura de specialitate s-au formulat trei puncte de vedere: unul care contestă poporului calitatea de subiect de drept; unul care admite că poporul poate fi subiect de drept numai în relațiile internaționale; unul care consideră că poporul poate fi subiect al raporturilor juridice de drept constituțional, deci al raporturilor juridice interne.

Unii juriști au considerat că poporul, în raporturile din interiorul statului, nu are calitatea de subiect nemijlocit de drept, ci calitatea de creator al raporturilor sociale unde este reprezentat prin diverse organizații.

Împărtășim opinia că poporul este subiect al raporturilor juridice de drept constituțional întrucât această opinie își găsește fundamentul chiar în dispozițiile Constituției potrivit cărora suveranitatea națională aparține poporului român, care încredințează exercițiul ei unor organe alese prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

Poporul își exprimă, în multe probleme, voința în mod direct, nu prin intermediul altor organe. El poate apărea mai direct ca subiect al raporturilor de drept constituțional cu ocazia stabilirii formei de guvernământ, a structurilor de stat, cu ocazia referendumului.

Unitatea de interese ale poporului și statului nu exclude ca poporul și statul să fie subiecte de sine stătătoare în raporturile de drept constituțional, cu atât mai mult cu cât poporul este deținătorul puterii politice, iar statul capătă plenitudinea împuternicirilor sale conform voinței poporului.

2. Statul

Este subiect al raporturilor de drept constituțional fie direct (în raporturile privitoare la cetățenie și privind federația), fie reprezentat prin organele sale.

3. Autoritățile publice

Autoritățile legiuitoare – parlamentul – sunt întotdeauna subiecte ale raporturilor de drept constituțional, cu condiția ca raportul juridic la care participă să fie de drept constituțional. Autoritățile interne ale parlamentului – comisiile parlamentare, birourile permanente, grupurile parlamentare – pot fi și ele subiecte ale raporturilor de drept constituțional, care deși nu pot emite acte de conducere, îndeplinesc unele atribuții de propunere, avizare și control.

4. Partidele, formațiunile politice, alte organizații

Pot fi subiecte ale raporturilor juridice de drept constituțional întrucât

sunt forme organizate prin care cetățeni participă la guvernare.

5. Cetățeni

Ca persoane fizice, cetățeni intră ca subiecte ale raporturilor de drept constituțional, pentru realizarea drepturilor lor fundamentale.

Ca persoane investite cu anumite demnități sau funcții într-o autoritate de stat (deputat, senator) sunt subiecte ale raportului de reprezentare, care este un raport de drept constituțional.

Organizații pe circumscripții electorale, apar ca subiecte de drept constituțional cu ocazia alegerilor de deputați, senatori sau a șefului statului.

6. Străinii și apatrizi

Se consideră că și aceștia pot apărea ca subiecte ale raporturilor de drept constituțional în raporturile ce se nasc cu privire la acordarea cetățeniei române, azilului politic etc.

Secțiunea a III –a. Izvoarele formale ale dreptului constituțional român

Într-o definiție simplă, prin izvoare de drept înțelegem formele de exprimare a normelor juridice care sunt determinate de modul de edictare sau sancționare a lor de către stat.

Cel puțin **două criterii** sunt în măsură să asigure identificarea izvoarelor formale ale dreptului și anume:

a) **autoritatea publică emitentă**, criteriu potrivit cărui sunt izvoare formale ale dreptului constituțional numai actele normative care sunt adoptate de autoritățile publice reprezentative;

b) **conținutul normativ al actului**, criteriu potrivit cărui sunt izvoare formale ale dreptului constituțional numai actele normative care conțin norme juridice prin care se reglementează relațiile sociale fundamentale ce apar în procesul instaurării, menținerii și exercitării puterii.

Vom analiza în continuare cele mai importante izvoare formale ale dreptului constituțional român: Constituția și legile de modificare a constituției, regulamentele Parlamentului, ordonanțele Guvernului, tratatele internațional.

1. Constituția și legile de modificare a constituției

Constituția este în totalitate izvor al dreptului constituțional, deoarece toate normele cuprinse în constituție sunt norme de drept constituțional. Aceleași constatările sunt valabile și pentru legile de modificare a Constituției

2. Legea ca act juridic al Parlamentului

Vom observa că nu toate legile sunt izvoare formale ale dreptului constituțional. Legile, atât cele ordinare cât și cele extraordinare, sunt

izvoare formale ale dreptului constituțional cu condiția să reglementeze relațiile sociale fundamentale ce apar în procesul instaurării, menținerii și exercitării puterii.

3. Regulamentele Parlamentului

Regulamentele de organizare și funcționare ale camerelor Parlamentului sunt izvoare de drept constituțional pentru că sunt emise de principala autoritate reprezentativă a statului și reglementează relații fundamentale ce apar în procesul instaurării, menținerii și exercitării puterii.

4. Ordonanțele Guvernului

Ele pot fi izvoare formale ale dreptului constituțional dacă îndeplinesc condiția de a reglementa relații sociale fundamentale ce apar în procesul instaurării, menținerii și exercitării puterii.

În ceea ce privește condiția reprezentativității, se consideră că aceasta este îndeplinită ca urmare a delegării legislative date de Parlament.

În literatura juridică de specialitate este discutată calitatea de izvor al dreptului constituțional și cu privire la obiceiul juridic, hotărârile Guvernului și regulamentele parlamentare.

Cât privește **obiceiul juridic (cutuma)**, fără a o confunda cu constituția cutumiară, o mare parte a doctrinei consideră că poate fi așezată printre izvoarele dreptului pozitiv, dar că obiceiul nu poate interveni *contra legem*, ele neputând modifica sau abroga dispoziții cuprinse într-o lege constituțională; obiceiul nu poate decât să completeze eventualele lacune ale dreptului scris, permițând sau facilitând interpretarea acestuia (Pierre Pactet).

În ce privește **hotărârile guvernului**, nu sunt izvoare ale dreptului constituțional datorită poziției pe care guvernul o ocupă în sistemul autorităților publice, precum și datorită cerinței că relațiile sociale importante să fie reglementate prin lege. O altă soluție ar fi de natură să ducă la concluzia că prin actele sale, guvernul ar putea adăuga la lege, că își depășește atribuțiile prevăzute expres de Constituție.

Cât privește **regulamentele de organizare și funcționare a camerelor Parlamentului**, dispozițiile constituționale actuale duc la concluzia că sunt acte distincte, cu natură juridică proprie, pe care o vom explica mai târziu, și ca atare trebuie nominalizate distinct în ierarhia izvoarelor dreptului constituțional.

Frecvent apar ca izvoare ale dreptului constituțional și actele cu putere delegată (**legislația delegată**). În sistemul nostru constituțional asemenea acte sunt ordonanțele Guvernului, care, în măsura în care ar reglementa relații sociale de natură constituțională, evident trebuie considerate izvoare ale dreptului constituțional.

Secțiunea a IV –a. Locul dreptului constituțional în sistemul de drept

Pentru a stabili locul dreptului constituțional în sistemul de drept este necesar a fi cercetate cel puțin două aspecte și anume: **importanța relațiilor sociale** reglementate de dreptul constituțional, precum și **valoarea formelor juridice** prin care voința guvernanților, de apărare a acestor relații sociale, devine drept (izvor de drept).

Cât privește primul aspect, constatăm că dreptul constituțional reglementează cele mai importante relații sociale, adică acele **relații sociale fundamentale** ce apar în procesul instaurării, menținerii și exercitării puterii.

Cât privește cel de al doilea aspect, constatăm că valoarea deosebită a relațiilor sociale impune exprimarea voinței guvernanților prin **acte normative de reglementare primară**, cum ar fi Constituția, legile constituționale, etc.

Cercetarea acestor două aspecte duce la **concluzia** că dreptul constituțional este **ramura principală** în sistemul de drept.

Această trăsătură a dreptului constituțional duce la două **consecințe**.

O primă consecință, este regula conformității normelor din celelalte ramuri ale dreptului cu reglementările de mare generalitate cuprinse în Constituție.

O a doua consecință, constă în aceea că modificările intervenite în dreptul constituțional impun **modificări corespunzătoare** ale normelor din celelalte ramuri de drept, care conțin reglementări ale acelorași relații sociale.

DREPT CONSTITUȚIONAL ȘI INSTITUȚII POLITICE

Vol. I

CAPITOLUL III

Teoria constituției

Secțiunea I. Noțiunea de constituție

Etimologic, cuvântul constituție provine de la latinescul *constitutio* care înseamnă „așezare cu temelie”, „starea unui lucru”. Terenul constituție a avut accepțiunea de lege până în secolul al XVIII –lea, când i s-a dat un nou sens, acela de **lege fundamentală**. Această accepțiunea este încetățenită astăzi în toate statele.

Sintetizând preocupările în definirea constituției, se identifică un **criteriu material** pentru definirea constituției, prin precizarea domeniului său de reglementare, adică a relațiilor sociale ce intră în sfera de reglementare a normelor constituționale, și un **criteriu formal** pentru definirea constituției, adică o anumită modalitate de consacrare a normelor de drept constituțional, edictate de o anumită autoritate statală în conformitate cu procedură specială.

Analiza unor definiții formulate în literatura juridică prezintă, desigur, interes.

Astfel, **Constantin Disescu**, cel care prin predarea și publicarea cursului său în anul 1915 a încetățenit Dreptul constituțional la Facultatea de Drept din București, definește constituția ca fiind „organizarea exercitării suveranității.” Pentru ca apoi să adauge, „și fiindcă exercițiul suveranității se numește guvern, luat acest cuvânt în sensul său cel mai generic, putem zice că, constituțiunea e organizarea formei de guvern pe care poporul suveran și-o dă. Obiectul dreptului constituțional e crearea și reglarea atribuțiilor puterii publice, precum și stabilirea garanțiilor individuale și drepturilor recunoscute cetățenilor pentru conservarea libertății lor.”

Paul Negulescu, a definit constituția ca fiind „o normă care cuprinde principiile referitoare la organizarea statului și raporturile de echilibru între diferite puteri ale statului, precum și drepturile omului”.

André Haoriou, în sens material înțelege prin constituție ansamblul regulilor care administrează organizarea și funcționarea statului, iar în sens formal, un ansamblu de reguli edictate de regulă cu o anumită solemnitate, și formând în general o categorie specială printre regulile juridice.

Benoît Jeanneau, definește constituția, în sens material, ca ansamblul regulilor relative la organizarea statului, iar în sens formal, ca documentul reglementează instituțiile și care nu poate fi elaborat și modificat decât după o procedură diferită de cea folosită pentru alte reguli de drept.

Tudor Drăganu și Ioan Deleanu, definesc constituția drept a ceea ce lege care, reglementează în mod sistematic atât principiile structurii social-economice, cât și cele ale organizării și funcționării statului bazat pe aceasta, garantează material drepturile fundamentale cetățenești și stabilește datoriile corespunzătoare acestor drepturi.

Examinând definițiile prezentate vom constata că s-au conturat în timp o serie de **elemente definatorii**, de conținut (criteriul material) și de formă (criteriul formal), elemente ce trebuie să apară implicit sau explicit într-o definiție.

Astfel, mai întâi, se impune **caracterul de lege** al constituției, întrucât ea conține norme juridice, reguli de conduită, iar aceste norme exprimă de fapt voința celor care o dețin.

Apoi, constituția, datorită conținutului său complex, se identifică în ansamblul legilor ca fiind **legea fundamentală** care stă la temelia organizării statale și este **baza juridică** a întregii legislații.

Totodată, în toate definițiile este elementul **stat** sau **putere de stat**. Acesta este un element definițiv cât privește valoarea juridică a normelor ce-l consfințesc și reglementarea relațiilor sociale ce se nasc în acest domeniu. Conținutul reglementărilor constituționale dă constituției caracterul de lege fundamentală, pentru că relațiile sociale ce formează obiectul acestor reglementări sunt **relații sociale fundamentale** și care sunt **esențiale** pentru instaurarea, menținerea și exercitarea puterii statale.

Definiție pentru definirea constituției este și forța sa juridică. În acest sens se constată că ea are o **forță juridică supremă**, ceea ce situează constituția în vârful ierarhiei izvoarelor dreptului și impune **regula conformității** întregului drept cu dispozițiile constituției.

Tot o trăsătură care s-a impus, fără a fi totuși de valoarea celorlalte, este **forma scrisă** a constituției.

Multe definiții rețin ca o trăsătură **solemnitatea adoptării**, iar altele **forma sistematică**, plecându-se de la ceea ce afirma Thomas Paine (1737 1808) în sensul că „*Nu există constituție dacă ea nu poate fi pusă în buzunar.*”

Plecând de la constatarea că definițiile trebuie să cuprindă într-o unitate juridică și conținutul (în sens material) și forma, și că acestea trebuie să pună accent pe elementele calitative, prin care să se evidențieze clar locul său în sistemul de drept și în subsistemul dreptului, achiesăm la concepția potrivit căreia, **constituția este legea fundamentală a unui stat, constituită din norme juridice, investite cu forță juridică supremă, și care reglementează acele relații sociale esențiale pentru instaurarea, menținerea și exercitarea puterii.** (Ioan Muraru)

Secțiunea a II –a. Apariția, adoptarea, modificarea, suspendarea și abrogarea constituției.

1. Apariția constituției

a. Cauzele apariției constituției

În aprecierea momentului apariției constituției în lume, doctrina juridică nu este unitară datorită faptului că nu s-a apreciat fenomenul constituție în toată complexitatea lui.

Apariția constituției trebuie privită ca un proces desfășurat în timp. Regulile constituționale, indiferent dacă au fost numite așa sau nu, au existat o dată cu apariția statelor suverane, căci în orice stat au existat anumite reguli fundamentale de organizarea și funcționare a guvernării.

Meritul burgheziei venită la putere constă în faptul sistematizării acestor reguli într-o lege scrisă, adoptată cu forme și proceduri solemne și investite cu cea mai înaltă forță juridică.

Constituția apare din necesitatea afirmării și protejării puterii statale instaurate printr-un ansamblu de norme cu forță juridică supremă, adoptate în forme solemne. Ea marchează practic apariția statului de drept, punând și guvernării sub incidența regulilor juridice.

Prima constituție apărută în lume este constituția engleză, al cărei proces de formare a început o dată cu adoptarea în 1215 a *Magnei Charta Libertatum*.

Prima constituție scrisă este constituția americană din anul 1787 – Constituția de la Philadelphia.

Cât privește Europa, de regulă se afirmă că, prima constituție scrisă este cea adoptată în Franța în anul 1791.

b. Constituția cutumiară și constituția scrisă

În mod obișnuit constituțiile se divid în două categorii și anume în **constituții nescrise (cutumiare) și constituții scrise.**

Constituțiile cutumiare – Anglia, Israel, Noua Zeelandă – sunt rezultatul experienței și practicii zilnice, al unor tradiții, uzanțe, precedente, principii fundamentale cristalizate în decursul timpului în activitatea statală.

Regulile constituționale cutumiare au fost considerate necorespunzătoare , îndeosebi în secolul al XVIII –lea când, pentru juriștii și filozofii acestui secol, a devenit o adevărată dogmă necesitatea de a încorpora

într-o lege scrisă fundamentală o expunere sistematică de reguli relative la guvernare.

Regulile constituționale cutumiare sunt criticate prin următoarele motive:

1. nu sunt clar definite, sunt incerte, incomplete, se șovăie în ceea ce privește numărul și întinderea lor;
2. regulile cutumiare constituționale sunt în continuă mișcare și ignoră dacă un fapt derogator de la cutumă era un precedent laudabil sau nu;
3. ele nu sunt limite redutabile pentru puterile constituite.

Regulile constituționale scrise prezintă următoarele avantaje:

1. sunt clare, fără incertitudini;
2. sunt permanente și intangibile atâta timp cât nu intervine o procedură de revizuire, ea însăși definită și dificilă;
3. nu pot fi modificate oricum de guvernanți, ci trebuie respectate inclusiv de aceștia.

Această triplă rețea este considerată a sta la baza dezvoltării constituției scrise contemporane.

Alături de **superioritatea legii scrise** asupra cutumei, superioritate demonstrată cu mult aplomb de publiciști secolului al XVIII –lea la baza constituției scrise au mai stat și următoarele teorii:

1. Ideea **contractelor scrise**, care s-a materializat în Anglia. Aceste pacte scrise aveau forță juridică superioară legii ordinare și aveau drept scop limitarea puterii regale și consfințirea unor drepturi și libertăți ale cetățenilor precum și, dădeau coloniilor dreptul de a se autoguverna și a legifera cu obligația de a respecta legile metropolei.

2. Ideea **domniei legii**, s-a născut tot în practica constituțională engleză, considerându-se că organele de stat trebuie să respecte regula de drept prestabilită și să o considere, atâta timp cât nu este abrogată, ca sacră.

3. Teoria **contractului social**, (Jean Jecques Rousseau) conform căreia satul nu este altceva decât rezultatul unei înțelegeri libere a cetățenilor.

2. Regimul juridic al constituției

2.1 Adoptarea constituției

Față de conținutul și scopurile constituției, dintotdeauna s-a pus problema unor forme speciale (proceduri) de adoptare, care să pună în valoare supremația acesteia și deosebirea față de restul dreptului, dar mai ales față de legile ordinare. Adoptarea constituției trebuie văzută ca un proces complex, cu profunde semnificații politico-juridice, proces în care se detașează cel puțin trei elemente și anume: inițiativa adoptării constituției, organul competent (constituentul sau puterea constituentă), modurile de adoptare.

a. Inițiativa adoptării constituției

De principiu, inițiativa adoptării constituției aparține unui organism statal, politic sau social care, ocupând în sistemul politic al unei societăți locul cel mai înalt (autoritate supremă) este cel mai în măsură să cunoască evoluția societății date, perspectivele sale. De asemenea un rol aparte poate avea inițiativa populară.

Studiind constituțiile actuale pot fi observate două situații. Unele constituții prevăd cine poate avea inițiativa adoptării constituției. Altele nu prevăd un asemenea lucru, el rezultând din sistemul normativ privind eliberarea legilor.

b. Autoritatea competentă să adopte constituția

La întrebarea de a ști cine trebuie să aibă dreptul de a adopta constituția, deseori s-a răspuns și se răspunde prin **teoria puterii constituante**.

Prin putere constituentă se înțelege de fapt organul care beneficiind de o autoritate publică și juridică specială, are dreptul de a adopta constituția.

Puterea constituentă apare sub două forme:

1. Putere constituentă **originală**, al cărei titular este individul sau grupul de indivizi care încarnează, la un moment dat, ideea de drept într-un stat sau popor, și care intervine atunci când nu mai există constituție în vigoare (state noi, revoluții).

2. Puterea constituentă **instiuită**, care este prevăzută de constituția în vigoare (sau anterioară) , atât în cea ce privește competența, cât și organizarea și funcționarea ei. Ea poate modifica, se numește și putere de revizuire, sau poate adopta o constituție.

c. Moduri de adoptare a constituției

Adoptarea constituției a cunoscut și cunoaște diferite moduri funcție de specificul fiecărei țări, de stadiul de dezvoltare economică, socială și politică, de ideologia dominantă în momentul adoptării ei, de raporturile sociale.

Adoptarea constituțiilor a cunoscut în general, următoarele moduri: constituția acordată, statutul (constituția plebiscitară), pactul, constituția convenție (cu variantă constituția referendară). Trebuie adăugată și constituția parlamentară.

Constituțiile acordate, cunoscute și sub numele de **charte concedate**, sunt constituțiile adoptate de monarh ca stăpân absolut, care-și exercită puterea sa.

Statutul sau **constituția plebiscitară**, este o variantă a constituției acordate. Statutul este inițiat tot de către șeful statului (monarh), dar este ratificat prin plebiscit.

Trebuie observat că această ratificare nu transformă constituția într-o constituție democratică deoarece, prin acest procedeu suveranitatea poporului nu este activă, ci este pasivă, ea nu decide ci acceptă în condițiile în care este dificil a face altfel. Cu ocazia plebiscitului corpul electoral poate spune da sau nu asupra textului constituțional în întregime, neputându-se propune amendamente. Astfel a fost adoptată Constituția regală din România din 1938, supusă plebiscitului la 24 februarie 1938 și promulgată la 27 februarie 1938.

Constituția pact, este considerată un contract între rege și popor, poporul fiind reprezentat prin parlament. Această metodă este apreciată ca fiind mai potrivită pentru apărarea intereselor grupurilor conducătoare, care profitând de situații favorabile, impun șefului statului anumite condiții. Și Constituția română din 1923 a fost un pact, ea asemănându-se foarte mult, sub acest aspect, cu Constituția din 1866.

Constituția convenție, poartă această denumire întru-cât ea este opera unei adunări numită convenție, care este deasupra parlamentului și are dreptul de a stabili puterile delegate în stat și competența puterii constituante (instituită).

Acest mod de adoptare a constituției este considerat ca un mijloc de manifestare a suveranității naționale. Este totuși criticat pe motivul că Adunarea Constituantă poate hotărî după voința sa și, teoretic s-ar putea afla în dezacord cu poporul care a ales-o.

Spre a se corija acest neajuns posibil, s-a încercat recurgerea la procedura referendumului – **constituția referendară** – în sensul că după adoptarea constituției de către adunarea convenție, pentru ca lege

fundamentală să fie perfectă juridicește, ea este supusă și ratificării populare. Astfel a fost adoptată și Constituția României din 1991.

Constituția parlamentară, care folosește următoarea procedură: inițiativa proiectului, discutarea publică a proiectului, adoptarea proiectului de către parlament cu majoritate calificată (cel puțin 2/3 din numărul total al membrilor. În acest mod au fost adoptate constituțiile României din 1948, 1952 și 1965.

2.2 Modificarea constituției

Înainte de a trece la cercetarea detaliată a acestei probleme **trei precizări** sunt necesare. Mai întâi că, de principiu, dreptul de a revizui constituția trebuie să aparțină aceluiași organism care a adoptat-o. În al doilea rând, că autoritatea competentă a revizui constituția diferă după felul constituției. În al treilea rând, că procedura de modificare a constituției este de principiu asemănătoare celei de adoptare, potrivit principiului simetriei juridice.

Modalitatea prin care se realizează revizuirea constituției constituie un criteriu de **clasificare** a acestora în **constituții suple sau flexibile** și **constituții rigide**.

Constituțiile suple sau flexibile, sunt acelea care se modifică după aceeași procedură care este folosită și pentru modificarea legilor ordinare.

Constituțiile rigide, sunt acelea – de regulă constituțiile scrise – a căror modificare se face după alte reguli decât cele obișnuite, care conțin o rețea de principii, limitând puterile fiecăruia din organele sale.

Constituțiile rigide se bucură de stabilitate în timp. În realizarea rigidității constituției sau folosit mai multe **metode astfel**:

1. Asigurarea rigidității constituționale prin precizarea **anumitor constituționale**, considerate fundamentale pentru societate și stat, și prin urmare **declarat intangibile**. Astfel în art. 152 Constituția României stabilește unele domenii în care nici o inițiativă de revizuire nu poate fi primită și anume: nu pot forma obiectul revizuirii caracterul național, independent, unitar și indivizibil al statului, independența justiției, pluralismul politic și limba oficială.

2. **Interzicerea modificării pe o perioadă de timp prestabilită**. Această metodă poate fi îndeplinită fie prin stabilirea unui termen precis în care nici o modificare a constituției nu poate fi adusă, fie prin stabilirea unor proceduri care nu se pot realiza decât după trecerea unei perioade de timp.

3. **Stabilirea unei proceduri extrem de greoaie de modificare**.

4. **Stabilirea unor reguli cu privire la revizuirea constituției**.

Astfel, în art. 152 din Constituția României este interzisă revizuirea constituției pe durata stării de asediu, stării de urgență sau în timp de război.

În ceea ce privește **inițiativa modificării constituției**, se observă că unele constituții prevăd expres cine are dreptul de a iniția modificarea lor. Astfel, Constituția României stabilește în art. 150 că pot iniția revizuirea Președintele României la propunerea Guvernului, cel puțin o pătrime din numărul deputaților sau al senatorilor, precum și cel puțin 500.000 de cetățeni cu drept de vot.

Alte constituții nu conțin prevederi în acest sens fapt pentru care în aceste sisteme constituționale modificarea constituției se ghidează după aceleași reguli ca și cele referitoare la inițiativa adoptării constituției.

2.3. Încetarea provizorie a efectelor juridice ale normelor constituționale și abrogarea constituției

Suspendarea constituției, adică scoaterea din vigoare, în total sau în parte, pe o anumită perioadă de timp determinată, a dispozițiilor constituționale, este justificată pe teoria necesității.

Trebuie observat că unele constituții interzic posibilitatea suspendării lor, altele nu prevăd nici un fel de dispoziții cu privire la suspendare.

În practica constituțională, constituțiile au fost suspendate mai ales în perioade de crize politice, în stări de asediu, stări de urgență, prin lovituri de stat, prin decrete – lege.

În ceea ce privește **abrogarea constituției**, ea se produce, de regulă, atunci când se adoptă o nouă constituție. Abrogarea poate fi expres menționată de normele noii legi fundamentale (vezi art. 153 din Constituția României) sau implicită, rezultând din faptul că nu pot exista în același timp în același stat două legi fundamentale valide, cu același obiect de reglementare.

Secțiunea a III –a. Conținutul normativ al constituției

Conținutul normativ al constituției se subordonează conceptului de constituție, el este un conținut complex.

Conținutul normativ al constituției trebuie să exprime în concret ce este constituția, ca important act politic și juridic, și trebuie să exprime și poziția constituției în sistemul normativ.

Conținutul normativ al constituției se stabilește atât prin definirea acesteia, definire prin inventarierea elementelor de conținut, cât și prin stabilirea deosebirilor dintre constituție și lege.

Într-o opinie, trei ar fi **elementele de conținut** ce trebuie cuprinse într-o constituție: a) reguli relative la tehnica guvernamentală (cui aparține puterea, cum se desemnează guvernanți); b) reguli străine organizării puterii (reguli cărora se dorește să li se asigure o anumită stabilitate sau reguli privitoare la statutul persoanei, al bunurilor, dispoziții de ordin economic, social, etc.); c) declarații de drepturi.

Făcând precizarea că enumerarea unor elemente de conținut ale constituției nu este limitativă, vom observa că în conținutul constituției intră norme privitoare la: esența, tipul și forma statului; deținătorul puterii; fundamentele economice și sociale ale puterii; fundamentele politice, ideologice și religioase ale întregii organizării a societății date; locul și rolul partidelor politice; sistemul organelor statului; statutul juridic al persoanei (drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale cetățeanului) tehnica constituțională; norme care reglementează de principiu toate domeniile vieții economice, politice, juridice ale societății date.

Conținutul normativ al constituției este exprimat în **structura tehnico-juridică** a acesteia, structură ce cuprinde de regulă articolul.

Secțiunea a IV –a. Supremația constituției

Abordarea problemei supremației constituției ține de locul constituției în sistemul normativ, de ierarhizarea actelor normative, a sistemului de drept, și în orice caz de locul dreptului constituțional în sistemul de drept.

1. Conceptul de supremația a constituției

Exprimări de genul: supremației, valoare juridică supremă, super legalitate, legea supremă, demonstrează una și aceeași calitate a constituției și anume supremația.

Ce este supremația constituției ?

În doctrină explicațiile date la această întrebare sunt diferite argumentate, unii explicând supremația constituției prin faptul că aceasta este „legea legilor, legea supremă”, alți considerând că supremația constituției, pe plan juridic, este rezultată din faptul că procedura de

modificare a ei este alta decât procedura folosită la modificarea legilor ordinare, sau este explicată prin faptul că legea fundamentală ocupă un loc principal fiind o lege care stă la baza organizării statale și a întregii legislații.

Ce trebuie să înțelegem prin supremația constituției ? Achiesăm la opinia potrivit căreia (Ioan Muraru):

1. **supremația constituției este o calitate (trăsătură) a constituției** care o situează în vârful instituțiilor politico-juridice dintr-o societate organizată în stat și face din legea fundamentală sursa tuturor reglementărilor din domeniu.

2. **supremația constituției este o categorie politico-juridică**, și nu doar strict juridică, întru-cât constituția este rezultatul transformărilor economice, politice, sociale și juridice;

3. **supremația constituției este o noțiune complexă** care, pe de o parte, exprimă **poziția supraordonată** a constituției atât în sistemul social – politic al unei țări cât și în sistemul de drept, iar pe de altă parte, implică un **conținut normativ complex** al constituției ce are importante consecințe statale și juridice.

2. Fundamentarea științifică a supremației constituției

Cât privește fundamentarea științifică a supremației constituției se poate constata o diversitate de motivări.

Prin analiza acestor motivări s-a constatat că nivelele succesive în care s-a realizat motivarea fundamentarea științifică a supremației constituției sunt:

- fundamentarea prin însăși constituției și anume pe conținutul, forma și forța juridică a normelor pe care le conține;
- fundamentare pe principiile fundamentale de organizarea și funcționare a organelor statului;
- fundamentarea pe trăsăturile puterii (puterilor) statale.

Pentru fundamentarea științifică a supremației constituției trebuie identificate cauzele care determină conținutul și forma sa, precum și poziția sa supraordonată din sistemul de conducere socială. Plecând de la constituție, va trebui deci să identificăm lanțul de determinări, de nivele de determinare a supremației acesteia. Pe un plan mai general, identificarea acestui lanț de cauze și efecte este înlesnită dacă vedem corect corelația dintre drept și economic, dintre drept și putere, dintre stat și economic, dintre toate aceste categorii și politică.

Astfel concepute și văzute lucrurile, vom observa că dacă statul și dreptul sunt mijloace de realizare a politicii, iar politica este determinată sau condiționată de starea socială atunci și constituția (partea principală a dreptului) **este determinată în ultimă instanță** (cât privește conținutul, forma, funcțiile și poziția sa juridică) **de condițiile materiale și culturale din societatea dată.**

Conținutul și forma constituției sunt rezultatul unor cauze economice, sociale, juridice. Ca lege fundamentală constituția este expresia voinței guvernanților, a poporului în ultimă instanță, voință strâns legată de contextul economic, social, politic și cultural concret din societatea în care este edictată.

Ca atare, atunci când dorim să explicăm prevederile unei constituții, ca și poziția sa în sistemul statal – juridic, trebuie să observăm cu atenție starea materială a societății date, relațiile sociale dar și politice, ideologia, religia.

3. Consecințe juridice ale supremației constituției

3.1. Consecințe juridice privind adoptarea constituției

Acestea constau în existența unor forme (proceduri) speciale de adoptare a constituției care privesc, așa cum am explicat, cel puțin trei elemente și anume: inițiativa adoptării constituției; autoritatea competentă (constituantul sau puterea constituantă), modurile de adoptare.

3.2. Consecințe juridice privind modificarea, suspendarea și abrogarea constituției

Constituția ca lege fundamentală a unui stat trebuie să se caracterizeze printr-o stabilitate sporită, dar această stabilitate trebuie să fie în primul rând rodul realismului constituției și nu al unor proceduri de modificare exagerate. În mod firesc constituția trebuie să țină pasul cu dinamica socială și economică. Altfel, prevederile constituționale pot deveni frână în dezvoltarea societății la al cărei progres trebuie să concure.

3.3. Deosebirile dintre constituție și legi , consecințe ale supremației constituției

Desigur, într-o viziune foarte largă, dar corectă, constituția este și ea ca o lege. Cu toate acestea poziția supraordonată a constituției se manifestă și în raport cu legea, față de care se fac trei mari deosebiri: de conținut, de formă și de putere juridică.

3.4. Conformitatea întregului drept cu constituția, consecință a supremației constituției

Constituția ca izvor principal al dreptului este parte integrantă a acestuia. Prin conținutul și poziția sa în sistemul de drept, constituția comandă însă întregul drept. Ea stabilește principiile fundamentale pentru întregul drept. Toate celelalte ramuri de drept își găsesc punctul de plecare, la nivelul celor mai înalte principii, în și numai în prevederile constituției.

De la acest principiu al conformității rezultă două consecințe juridice și anume:

1. Ramurile dreptului dezvoltă principiile constituționale astfel încât normele lor să fie în perfectă concordanță cu litera și spiritul constituției. Orice abatere de la această concordanță este considerată o încălcare a constituției și a supremației sale, ducând la nulitatea dispozițiilor legale în cauză.

2. În cazul în care o dispoziție constituțională este modificată, în mod obligatoriu trebuie să se modifice și normele din ramurile de drept corespunzătoare.

4. Garanțiile juridice ale supremației constituției

4.1. Controlul general al aplicării constituției

Controlul general al aplicării constituției reprezintă prima garanție juridică a supremației constituției și se manifestă la nivelul tuturor actelor juridice dintr-un sistem de drept, în primul rând prin modalitățile de verificare a condițiilor de fond și de formă a actelor emise de autoritățile statului.

Acest control **este general**, în sensul că el cuprinde toate formele activității statale și **este efectiv**, adică se concretizează prin toate formele și căile de control statornicite într-un stat.

4.2. Controlul constituționalității legilor

Controlul constituționalității legilor, ca și **garanție juridică** a supremației constituției, este activitatea organizată de verificare a conformității legii cu constituția.

Ca **instituție juridică a dreptului constituțional**, ele cuprinde regulile privitoare la organele competente a face această verificare, procedura de urmat și măsurile ce pot fi luate după realizarea acestor proceduri.

Secțiunea a V –a. Controlul constituționalității legilor. Teoria generală

1. Noțiunea controlului constituționalității legilor

1.1. Definiția controlului constituționalității legilor

Fără a intra în analiza **principiului legalității** trebuie să arătăm că acesta presupune ca elaborarea actelor normative să se facă de organele competente, după o procedură prestabilită, cu respectarea dispozițiilor din actele normative emise de autoritățile statului care, indiferent de categoria din care fac parte, ocupă o poziție superioară celor emitente în sistemul statal respectiv.

Doctrina, în principiu, este de acord cu includerea principiului constituționalității legilor în principiul legalității, ca parte componentă a acestuia.

Față de această situație **constituționalitatea legii** nu înseamnă în fond altceva decât cerința de legalitate a legii, în sensul ca legea să adopte cu respectarea normelor constituționale, atât în spiritul cât și în litera lor.

Controlul constituționalității legilor este activitatea organizată de verificare a conformității legii cu constituția, iar ca instituție a dreptului constituțional cuprinde regulile privitoare la autoritățile competente a face această verificare, procedura de urmat și măsurile ce pot fi luate după realizarea acestei proceduri.

Rezultă deci că instituția controlului constituționalității legilor se fundamentează pe principiul legalității, fiind o adevărată cerință de „legalitate a legii”, în sensul că legea trebuie să respecte normele constituționale atât în spiritul cât și în litera lor.

1.2. Obiectul controlului constituționalității legilor

În studierea acestei probleme se pune întrebarea dacă numai legea, în sensul său restrâns de act juridic emis de Parlament, poate constitui obiect al controlului de constituționalitate, sau și alte acte normative (inclusiv cele provenind de la autoritățile administrative) ar putea fi supuse acestei forme de control.

Ca răspuns la această problemă, **de principiu** controlul constituționalității legilor privește **numai legea**, ca act juridic al Parlamentului sau **actele normative cu forță juridică egală cu a legii**.

Actele normative cu forță juridică egală cu a legii (decretele –lege, decretele cu putere de lege, ordonanțele), sunt acte juridice care, deși sunt emise de alte autorități decât Parlamentul, intervin și reglementează relații sociale de domeniul legii și pot modifica, suspenda sau abroga o lege.

Actele autorităților administrative, sunt emise în executarea legii și nu pot fi supuse aceluiași regim juridic ca și legile. Drept urmare controlul legalității lor, implicit al constituționalității, se realizează prin mijloacele obișnuite de control, inclusiv pe calea contenciosului administrativ.

Actele autorităților judecătorești, nu conțin norme juridice, de principiu, ele doar aplică legea. Urmare acestui regim juridic, controlul actelor judecătorești se efectuează în cadrul controlului judiciar care le este specific.

Practica existentă în unele state a adus în discuției o a doua problemă referitoare la obiectul controlului de constituționalitate, anume aceea de a ști dacă și **proiectele de legi** pot fi astfel verificate. Trebuie precizat că această problemă cunoaște soluții diferite, în funcție de dispozițiile concrete ale diverselor constituții, unele prevăzând și controlul constituționalității proiectelor de lege.

Urmează să observăm însă că acesta nu este un control veritabil, căci problema de elaborare a legilor cuprinde implicit și obligația de verificare a constituționalității lor.

1.3. Funcțiile controlului constituționalității legilor

Funcțiile controlului constituționalității legilor **asigură, prin ele însele, garantarea supremației constituției**.

Garantarea juridică a supremației constituției, prin exercitarea controlului de constituționalitate, atrage un alt element prin care este evidențiată importanța acestei forme de control **și anume, asigurarea ordinii de constituționalitate**.

Controlul de constituționalitate este important nu numai în ceea ce privește verificarea constituționalității ci și prin aceea că are ca rezultat o **“consolidare a comportamentului constituțional”**.

2. Apariția controlului constituționalității legilor

2.1. Cauzele apariției controlului constituționalității legilor

Pentru a evidenția cauzele apariției controlului constituționalității legilor trebuie analizate cauzele care determină ca legile ordonare să încalce prevederile constituției.

Chiar dacă, la prima vedere, nu este posibilă apariția unor neconcordanțe între lege și constituție, mai ales în statele în care legea și constituția sunt adoptate de aceeași autoritate, practica statelor a învederat posibilitatea existenței acestor neconcordanțe, iar existența instituției controlului constituționalității legilor este chiar dovada incontestabilă.

Cauzele apariției unor neconcordanțe între legea ordinară și ce fundamentală trebuie căutate în **contradicțiile sociale**, în raporturile dintre forțele sociale. Atunci când la putere decisiv era sau este un grup de interese opus celui care a votat constituția, s-a urmărit sau se poate urmări adoptarea unor legi care să-i aducă anumite beneficiu. De multe ori aceste lege contravin intereselor – manifestate în textele constituției – grupului care a fost la putere (sau mai influent) în momentul adoptării constituției.

Unele neconcordanțe dintre constituției și legile ordinară se datorează și **rigidității exagerate** a unor constituții. Neputând fi modificate perioade lungi, constituțiile nu mai sunt în acord cu unele interese care apar pe parcurs, interese ce se exprimă prin legile ce se adoptă și care, astfel, sfârșesc prin a fi în contradicției cu legea fundamentală.

În fine, anumite neconcordanțe se datorează, în principiu, **neobservării regulilor de tehnică legislativă**. Este posibil ca uneori nu conținutul normativ al legii să fie în contradicției cu legea fundamentală, ci procedura adoptării acesteia să nu fi respectat prevederile constituționale.

Controlul constituționalității legilor se justifică, de asemenea, în **statele federative** prin exigența de a se realiza o bună armonizare a intereselor generale cu interesele specifice, concrete, ale statelor membre. Astfel, pot fi supuse controlului de constituționalitate la nivel federal atât legile adoptate de statele membre ale federației, cât și legile statului federal.

2.2. Evoluție istorică și controverse teoretice

Apariția controlului constituționalității legilor este strâns legată de exercitarea acestui control de către organele judecătorești.

Dreptul judecătorilor de a controla conformitatea legilor cu constituția a fost **argumentat** în mai multe modalități.

Astfel, un prim considerent a pornit de la menirea judecătorilor de a interpreta legea și de a aplica sancțiunii în cazul încălcării legilor. S-a considerat că în mod firesc ei au dreptul de a interpreta legea și în raporturile acestora cu constituția și pot aplica sancțiuni.

De asemenea, dreptul judecătorilor de a verifica conformitatea legii cu constituția **s-a justificat prin teoria separației puterilor în stat**, care implică o anumită colaborare a puterilor în vederea realizării scopurilor pe care și le propune puterea statală. Esențial în această susținere este faptul că puterii judecătorești îi revine importanta misiune de a fi „regulatorul bunei funcționări a principiului separației puterilor.”

Un alt **argument pleacă de la necesitatea verificării dacă legiuitorul a acționat în limitele competenței sale constituționale.** Se consideră că astfel se ajunge la o soluție bună și echitabilă deoarece procedura judiciară implică publicitatea și contradictorialitatea dezbaterilor, precum și obligația de motivare a sentințelor.

Nu au lipsit și nu lipsesc în doctrină nici **argumente împotriva** dreptului judecătorilor de a decide cât privește constituționalitatea legilor.

Un prim argument se bazează pe o interpretare oarecum rigidă a separației puterilor, ceea ce atrage concluzia că acordarea dreptului judecătorilor de a controla actele puterii legiuitoare ar fi o eludare a principiului separației puterilor.

Într-o altă opinie se arată că există interese pentru care statul trebuie să fie singur judecător și este delicat a remite aprecierea lor unei autorități care nu are responsabilitatea guvernării.

Indiferent de argumentele aduse în doctrină în susținerea uneia sau alteia din poziții, cert este faptul că astăzi, în lume, există mai multe modalități prin care se exercită controlul constituționalității legilor.

3. Clasificarea controlului constituționalității legilor

3.1. Criteriul înscrierii în constituție

Conform acestui criteriu, controlul constituționalității legilor se clasifică în două forme principale:

1. **Controlul explicit**, care există atunci când constituția prevede în mod expres obligația verificării constituționalității legilor, iar pe lângă aceasta, uneori, este prevăzută și autoritatea competentă și eventual procedura de urmat. Putem exemplifica, Constituția Germaniei, a Italiei, a Spaniei, a Portugaliei, a Belgiei, a Poloniei, a României.

2. **Controlul implicit**, atunci când constituția nu îl prevede în mod expres, dar el există implicit, ca urmare a principiului legalității. Ca exemplu poate fi adus cazul SUA sau Constituțiile României din perioada 1912-1923 și 1944-1965.

3.2. Criteriul organului competent să efectueze controlul

Un alt criteriu de clasificare al controlului constituționalității legilor este cel al autorității statale investite cu această competență. În funcție de acest criteriu au fost stabilite chiar mai multe clasificări astfel:

- a) control prin opinia publică, control politic și control judecătoresc;
- b) control parlamentar, control politic și control judecătoresc;
- c) control exercitat de adunarea legiuitoare și control exercitat de organe din afara lor. În cadrul organelor supraordonate adunării legiuitoare se face distincției între organe politice, cele judecătorești și cele politico-jurisdicționale;
- d) control politic și control judecătoresc.

Într-o precizare foarte succintă menționăm că exercitarea controlului de constituționalitate prin opinia publică, astfel cum a fost fundamentat în Constituția franceză din 1793, a fost considerată în doctrină ca fiind primitivă deoarece se apelează la violență, la revoltă individuală și colectivă.

Prin controlul politic se înțelege atât controlul exercitat de organele legiuitoare, cât și cel exercitat de organele de stat, altele decât cele legiuitoare, fie că li s-a încredințat alături de menirea lor de bază și această sarcină, fie că sunt special înființate în acest scop.

În ce privește dreptul adunărilor legiuitoare de a verifica constituționalitatea, unii îl consideră un control autentic și în același timp

un autocontrol, alții, consideră că acest control al parlamentului nu ar prezenta nici un fel de garanției căci, deși parlamentul este structura fundamentală a democrației constituționale, este exagerat să i se ceară să-și recunoască o greșeală în elaborarea unei legi.

Controlul jurisdicțional poate fi exercitat fie de către organele judecătorești, fie de organe, altele decât cele judecătorești, care folosesc o procedură de lucru asemănătoare cu cea judecătorească. Exercitarea acestei forme de control al constituționalității legilor presupune îndeplinirea a două condiții prealabile: existența unei diferențieri precise între legile fundamentale și cele ordinare și o constituție scrisă de tip rigid.

3.3. Controlul temporal

În funcție de momentul în care se efectuează controlul constituționalității legilor se clasifică în:

a) **control anterior** adoptării legilor, denumit și control prealabil, preventiv, sau *a priori*. Acest control se exercită în faza de proiect a legii cauză pentru care nu este apreciat ca fiind un veritabil control ci mai mult o garanție de legalitate și deci de constituționalitate;

b) **controlul posterior** adoptării legilor, denumit și control ulterior, *a posteriori*, este un veritabil control care se exercită asupra legilor deja adoptate sau asupra actelor juridice egale cu forța juridică a legii.

3.4. Criteriul procedurii de realizare a dreptului

Potrivit acestui criteriu, controlul constituționalității legilor este clasificat în funcție de modalitatea prin care se inițiază.

De regulă se folosesc două procedee și anume:

a) **Controlul pe calea acțiunii**, care este un procedeu ofensiv, care permite atacarea unei legi în fața unei instanțe determinate;

b) **Controlul pe calea excepției**, este considerat un procedeu defensiv, când pentru a ataca trebuie să așteptăm ca legea să și se aplice.

3.5. Criteriul sistematic

Potrivit acestui criteriu există două modele de justiției constituționale, anume, modelul american și modelul european.

Prin justiției constituționale se înțelege ansamblul instituțiilor și procedurilor prin care se asigură supremația constituției.

Modelul american, presupune realizarea controlului constituționalității legilor de tribunalele obișnuite, este un control posterior, efectuat pe cale de excepție și care se finalizează prin hotărâri judecătorești care au caracter obligatoriu numai pentru părțile care au participat la respectivul proces.

Modelul european, atribuie controlul constituționalității legilor unor autorități special abilitate, denumite tribunale sau curții constituționale, se realizează, în egală măsură pe cale de acțiune și pe cale de excepție, poate opera anterior, fie ulterior intrării în vigoare a legii și se finalizează prin decizii care beneficiază de autoritate de lucru judecat.

4. Constituționalizarea dreptului

Constituționalizarea dreptului **se definește** ca un proces general, ce presupune o anumită durată în timp, început o dată cu adoptarea constituției și continuă în special sub controlul jurisdicției constituționale special creată chiar de legea fundamentală pentru garantarea supremației sale, proces care afectează treptat toate ramurile sistemului juridic.

Ea constă în interpretarea progresivă a normelor din constituției și a celor cu rang inferior constituției și se manifestă prin existența a două fenomene: **unul ascendent**, de sporire cantitativă a normelor constituționale și altul **descendent**, de aprofundare a acestor norme.

Multiplicarea normelor constituționale se realizează prin două modalități:

1. colectarea de către legea fundamentală a normelor și principiilor specifice altor ramuri de drept cărora le acordă valoarea constituțională. Spre exemplu ridicarea la rang constituțional a principiului neretroactivității legii, prezumției de nevinovăție, etc.;

2. prin interpretarea textelor constituției de către justiția constituțională, care poate deduce din dispozițiile exprese ale constituției noi principii de valoare constituțională.

Invers, **difuzarea normelor constituționale** în ansamblul sistemului juridic se caracterizează prin impregnarea ramurilor de drept cu normele constituționale direct aplicabile în scopul de a impune standarde cu forță juridică mai mare. Constituția ca lege fundamentală a statului este direct aplicabilă. Spre exemplu jurisdicția constituțională este o consecință a caracterului direct aplicabil al constituției concretizată în obligativitatea aplicării deciziilor emise de aceasta.

DREPT CONSTITUȚIONAL ȘI INSTITUȚII POLITICE

Vol. I

CAPITOLUL IV

CETĂȚENIA ROMÂNĂ

Urmează să analizăm noțiunea de cetățenie, natura sa juridică, precum și regimul său juridic (dobândirea și pierderea cetățeniei) exclusiv din perspectiva dreptului constituțional, urmând ca unele elemente, ce țin mai ales de efectele juridice pe care le produce cetățenia, să fie detaliate în cadrul altor discipline.

Secțiunea I. Noțiunea de cetățenie

1. Sensurile noțiunii de cetățenie

Noțiunea de cetățenie poate fi utilizată în două sensuri: **unul politic** și **unul juridic**. Pentru știința dreptului constituțional interesează sensul juridic.

În sens juridic, noțiunea de cetățenie are două accepțiuni și anume:

- **instituție juridică**, adică grupă de norme juridice cu un obiect comun de reglementare;
- **condiția (starea) juridică**, ce se crează acelor persoane care au calitatea de cetățean.

În literatura juridică **cetățenia a fost concepută** ca o „legătură între individ și stat,” ca o „legătură politică și juridică sau ca o calitate a persoanei”, în virtutea căreia persoana face parte din populație, care ar fi unul din elementele constitutive ale statului, și ca „**o legătură politică și juridică permanentă** dintre o persoană fizică și un anumit stat. Această legătură se exprimă prin totalitatea drepturilor și obligațiilor reciproce dintre o persoană și statul al cărui cetățean este; în plus, aceasta este o legătură juridică specială, reflectată pe plan extern, păstrată și prelungită oriunde s-ar găsi persoana, în statul său de origine, în alt stat, pe mare, în cer sau în cosmos.

2. Definiția cetățeniei române

Prealabil definirii cetățeniei române trebuie observat, pe de o parte, că aceasta nu este numai o simplă legătură politică și juridică între individ și colectivitatea politicește organizată, ci este **o integrare angajată** în sânul acestei colectivități.

Pe de altă parte, trebuie remarcat faptul că **numai persoanele fizice au cetățenie**, în nici un caz persoanele juridice sau bunurile.

Astfel, cetățenia română este **acea calitate a persoanei fizice ce exprimă relațiile permanente social-economice, politice și juridice dintre persoana fizică și stat, dovedind apartenența sa la statul român și atribuind persoanei fizice posibilitatea de a fi titularul tuturor drepturilor și îndatoririlor prevăzute de constituție și de legile româniei.**

3. Precizări terminologice

Inițial cetățenia a fost desemnată prin termenul **naționalitate**, termen pe care îl mai întâlnim și azi în art. 34 din Constituția Franței.

În timp s-a renunțat la acest termen deoarece naționalitatea indică apartenența la o națiune. Pentru a se evita confuzii și mai ales speculații posibile, din punct de vedere juridic s-a preferat cuvântul cetățenie, el exprimă un anumit statut juridic al omului.

Secțiunea II. Natura juridică a cetățeniei

Din punct de vedere al naturii sale juridice cetățenia este **un element al capacității juridice** cerută subiectelor de drept constituțional, capacitatea prin care se desemnează drepturile și obligațiile unuia dintre subiecte în cadrul unui complex de raporturi juridice, și anume cele ale cetățeanului.

Capacitatea juridică în dreptul constituțional este **deplină** în cazul cetățenilor, și **restrânsă**, în cazul străinilor și apatrizilor. Capacitatea constituțională deplină oferă cetățenilor posibilitatea de a fi subiecte a tuturor raporturilor juridice, iar capacitatea restrânsă în cazul străinilor și apatrizilor oferă posibilitatea de a fi subiecte numai a unor raporturi juridice.

Secțiunea III. Regimul juridic al cetățeniei române

În sistemul normativ român izvoarele juridice ale instituției cetățeniei sunt Constituția (art.5), izvorul principal al dreptului constituțional și Legea nr. 21/1991 – cu modificările la zi - a cetățeniei române. Desigur la aceste

reglementării trebuie adăugate și cele cuprinse în Legea nr. 396/2002 privind ratificarea Convenției europene asupra cetățeniei, adoptată la Strasburg la 6 noiembrie 1997. Prin această ratificare, potrivit art. 11 din Constituție, Convenția face parte din dreptul intern.

1. Principiile cetățeniei române

Analiza sistematică a normelor juridice care formează instituția juridică a cetățeniei române, permite formularea unor principii care stau la baza acestei instituții.

1. Numai cetățenii români sun titularii tuturor drepturilor prevăzute în constituție și legi. Aceasta înseamnă că persoanele care nu au calitatea de cetățeni români nu se bucură, în condițiile legii, decât de o parte din drepturile și îndatoririle prevăzute de constituție și de legi.

Există deci o diferențiere între sfera drepturilor pe care le pot exercita persoanele care au cetățenia română, și sfera drepturilor pe care le pot exercita acele persoane care nu au această calitate, dar locuiesc pe teritoriul statului nostru.

Drepturile fundamentale și subiective care nu pot fi exercitate de străini sau apatrizi sunt următoarele:

a) Dreptul de a alege și dreptul de a fi ales în organele reprezentative naționale. Aceste drepturi, fiind prin excelență drepturi politice prin care se exprimă și se exercită puterea statală, aparțin în exclusivitate numai cetățenilor. Revizuirea Constituției din 2003 a făcut posibilă exercitarea drepturilor de a alege și de a fi aleși și pentru cetățenii Uniunii Europene, care îndeplinesc condițiile legale, dar numai în cadrul alegerilor locale, alegeri prin care nu se exprimă suveranitatea de stat;

b) Dreptul de a domicilia pe teritoriul României și a se deplasa nestingherit pe acest teritoriu;

c) Dreptul de a fi proprietar pe terenuri în România. Trebuie precizată ca această regulă are doar caracter tranzitoriu deoarece, potrivit art. 44 alin. (2) din Constituție cetățenii străini și apatrizii pot dobândi dreptul de proprietate privată asupra terenurilor numai în condițiile rezultate din aderarea României la Uniunea Europeană și din alte tratate internaționale la care România este parte, pe bază de reciprocitate, în condițiile prevăzute de legea organică, precum și prin moștenire legală.

d) Dreptul de a fi angajat în orice funcție sau demnitate publică pentru care îndeplinește condițiile cerute de legile țării. Trebuie arătat că, pentru anumite funcții – cum este cea de judecător – legile cer în mod expres calitatea de cetățean român;

e) Dreptul de a nu fi extrădat sau expulzat din România. Potrivit art. 19 alin. (3) din Constituție cetățenii străinii și apatrizii pot fi extrădați numai în baza unei convenții internaționale sau în condiții de reciprocitate, iar în condițiile alin. (4) din același articol, expulzarea sau extrădarea se hotărăște de justiție.

f) Dreptul de a fi protejat diplomatic. Cetățenia română implică pentru statul român obligația de a-și proteja cetățenii atunci când aceștia, aflându-se în afara granițelor, au nevoie de asemenea ajutor împotriva încălcării drepturilor lor.

2. Numai cetățenii sunt ținuti a îndeplini toate obligațiile stabilite prin Constituție și legi. Conform acestui principiu, unele prevăzute de Constituție și legi aparțin în exclusivitate cetățenilor români, căci numai ei pot fi titularii tuturor drepturilor și obligațiilor. Persoanele care nu au această calitate nu sunt ținute a îndeplini anumite îndatori, ce revin numai cetățenilor români. Aceste obligații sunt fidelitatea față de țară și îndatorirea de apărare a patriei.

3. Cetățenii români sunt egali în drepturi și îndatoriri, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, de avere sau origine socială și indiferent de modul în care au dobândit cetățenia.

4. Cetățenia este în exclusivitate o chestiune de stat. Acest principiu se desprinde cu deosebită claritate din dispozițiile constituționale și legale conform cărora stabilirea drepturilor și îndatoririlor cetățenești, a modului de dobândire și de pierdere a cetățeniei române, constituie un atribut exclusiv al statului.

5. Căsătoria nu produce nici un efect juridic asupra cetățeniei soților. Acest principiu se desprinde din dispozițiile exprese ale Legii cetățeniei române conform cărora încheierea căsătoriei între un cetățean român și un străin nu produce nici un efect asupra cetățeniei soțului care a dobândit cetățenia română în timpul căsătoriei. Invers, nici schimbarea cetățeniei unui dintre soți nu produce efecte juridice asupra cetățeniei române a celuilalt soț.

2. Modurile de dobândire a cetățeniei române

În general, dobândirea cetățeniei în lume se realizează în conformitate cu două principii: *ius sanguinis* (dreptul sângelui) și *ius soli* sau *ius loci* (dreptul locului, adică a teritoriului pe care s-a născut o persoană).

Conform *ius sanguinis*, copilul devine cetățeanul unui stat dacă se naște din părinți care, amândoi sau numai unul, au cetățenia satului respectiv.

Conform *ius loci*, copilul devine cetățeanul unui stat dacă se naște pe teritoriul statului respectiv.

În dreptul român a fost adoptat ca mod original *ius sanguinis*, alături de care, legea cetățeniei române stabilește și patru moduri derivate.

2.1. Dobândirea cetățeniei române prin naștere

Făcând aplicația principiului *ius sanguinis*, Legea cetățeniei române stabilește că este cetățean român copilul care se naște din părinți cetățeni români. De asemenea, este cetățean român copilul născut dintr-un părinte dintr-un părinte cetățean român și un părinte străin sau fără cetățenie. În toate aceste cazuri, teritoriul pe care s-a născut sau domiciliază unul sau ambii părinți, nu influențează, în nici un fel, cetățenia copilului.

2.2. Dobândirea cetățeniei române prin repatriere

În cazul repatrierii este vorba de persoane care sunt legate de poporul român și care, din diferite motive, au întrerupt pentru anumită perioadă de timp contactul lor cu societatea românească.

Întrucât repatrierea unei persoane ridică, cum este și firesc, o serie de probleme privind familia acestuia, legea reglementează și situații posibile.

Plecând de la principiul că dobândirea cetățeniei române de către unul din soți nu are nici o consecință asupra cetățeniei celuilalt soț, se stabilește că soțul cetățean străin poate cere dobândirea cetățeniei române în condițiile legii.

Cât privește copilul minor al repatriatului, legea prevede că părinții hotărăsc pentru copii lor minori cu privire la cetățenie și că minorul care a împlinit vârsta de 14 ani trebuie să-și exprime separat consimțământul. Dacă părinții nu cad de acord, va decide tribunalul de la domiciliul minorului, ținând cont de interesele acestuia.

În ceea ce privește procedura, cererile de dobândire a cetățeniei pe calea repatrierii se depun la Ministerul Justiției, iar aprobarea lor revine Guvernului, la propunerea ministrului justiției.

2.3. Dobândirea cetățeniei prin adopție

Așa cum stabilește legea, cetățenia română se dobândește de către copilul cetățean străin sau fără cetățeniei, prin adopție, dacă adoptatorii sunt cetățeni români sau, atunci când adopția se face de o singură persoană, dacă aceasta este cetățean român, iar în toate cazurile, cel adoptat nu a împlinit 18 ani. În cazul în care dintre cei doi adoptatori, numai unul este cetățean român, cetățenia va fi hotărâtă, de comun acord, de către ei, iar în caz de dezacord va decide instanța de judecată în funcție de interesul adoptatului.

2.4. Dobândirea (acordarea) cetățeniei la cerere

Acest mod de dobândire a cetățeniei privește **pe cetățenii străini și persoanele fără cetățenie** care își manifestă dorința de a se integra în societatea românească.

Persoanele care solicită acordarea cetățeniei române trebuie să îndeplinească următoarele condiții:

a) **S-a născut și domiciliază** la data cererii pe teritoriul României ori **deși nu s-a născut** pe acest teritoriu, domiciliază în condițiile legii, continuu și statornic pe teritoriul statului român de cel puțin 8 ani sau de cel puțin 5 ani în cazul în care este căsătorit și conviețuiește cu un cetățean român. Aceste termene pot fi reduse, dacă solicitantul este o personalitate cunoscută pe plan internațional;

b) Dovedește prin comportament, acțiuni și atitudini loialitate față de statul român, nu întreprinde sau sprijină acțiuni împotriva ordinii de drept sau a securității naționale și declară că nici în trecut nu a întreprins asemenea acțiuni;

c) A împlinit vârsta de 18 ani;

d) Are asigurate mijloace legale pentru o existență decentă, în condițiile stabilite de legislația privind regimul străinilor;

e) Este cunoscut cu o bună comportare și nu a fost condamnat în țară sau în străinătate pentru o infracțiune care îl face nedemn de a fi cetățean român;

f) Cunoaște limba română și posedă noțiuni elementare de cultură și civilizației românească în măsură suficientă pentru a se integra în viața socială;

g) Cunoaște prevederile Constituției și imnul național.

Legea cetățeniei române (art. 8 și 10) reglementează **două situații** în cazul acordării cetățeniei la cerere astfel:

a) se poate acorda cetățenia română persoanei care a avut această cetățenie și care cere **redobândirea** ei, cu păstrarea cetățeniei străine și a domiciliului în străinătate sau cu stabilirea domiciliului în țară. Aceste persoane, care au avut cetățenia română, dar pe care au pierdut-o într-un mod sau altul, depun jurământul de credință în fața șefului misiunii diplomatice sau consulare a României din țara în care domiciliază.

b) acordarea cetățeniei române persoanei care **nu a avut niciodată** această cetățenie, dar o cere, situație în care legea impune domicilierea în țară și obligația depunerii jurământului în țară, dată la care se dobândește cetățenia română și se produc toate efectele sale juridice.

Legea reglementează toate **situațiile posibile** în cazul cererii de acordare a cetățeniei române. Astfel, copilul care nu a împlinit vârsta de 18

ani, născut din părinți cetățeni străini sau fără cetățenie, dobândește cetățenia română o dată cu părinții săi. Dacă însă numai unul din părinți dobândește cetățenia română, cetățenia copilului o vor hotărî părinți de comun acord, iar în caz de dezacord tribunalul de la domiciliul minorului, ținând cont de interesele acestuia. Consimțământul copilului care a împlinit 14 ani este necesar, iar cetățenia se dobândește pe aceeași dată cu părintele său.

Cerea se adresează personal sau prin mandatar cu procură personală comisiei pentru constatarea condițiilor de acordare a cetățeniei române, de pe lângă Ministerul Justiției. Dacă sunt îndeplinite condițiile Ministerul Justiției v-a prezenta Guvernului proiectul de hotărâre pentru acordarea cetățeniei.

2.5. Cetățenia copilului găsit pe teritoriul României

Potrivit legii române, copilul găsit pe teritoriul românesc este cetățean român dacă nici unul din părinți nu este cunoscut. Această soluție se întemeiază tot pe principiul *ius sanguinis*, pe baza unei **prezumții legale relative** în conformitate cu care cel puțin unul dintre părinți a fost cetățean român. În cazul în care filiația copilului găsit pe teritoriul României a fost stabilită înainte ca acesta să îndeplinească vârsta de 18 ani, față de ambii părinți, iar aceștia sunt de cetățenie străină el pierde cetățenia română. Acest lucru se întâmplă și în cazul în care filiația copilului găsit a fost stabilită numai față de un părinte cetățean străin, iar celălalt părinte a rămas necunoscut.

2.6. Jurământul de credință față de România. Efecte juridice

Depunerea jurământului de credință este o fază obligatorie în procedura în care cetățenia română se dobândește la cerere sau prin repatriere. Jurământul de credință are ca **efect juridic** faptul că cetățenia română se dobândește pe data depunerii sale. Jurământul de credință trebuie depus în 6 luni de la data comunicării hotărârii prin care s-a acordat cetățenia română în fața ministrului justiției sau, după caz, șeful misiunii diplomatice sau consulare. Nedepunerea jurământului de credință în termenul prevăzut din vina persoanei căreia i s-a acordat cetățenia română conduce la încetarea efectelor hotărârii Guvernului de acordarea cetățeniei față de persoana în cauză.

3. Modurile de pierdere a cetățeniei române

3.1. Retragera cetățeniei române

Trebuie remarcat că retragera cetățeniei române apare ca o **sanctiune**. De asemenea, trebuie avute în vedere prevederile art. 5 alin. 2 din Constituție, **cetățenia română nu poate fi retrasă celui care a dobândit-o prin naștere**.

Se poate retrage cetățenia română celui care:

- a) aflându-se în străinătate, săvârșește fapte deosebit de grave prin care vatămă interesele statului român sau lezează prestigiul româniei;
- b) aflându-se în străinătate se înrolează în forțele armate ale unui stat cu care România a rupt relațiile diplomatice sau cu care este în stare de război;
- c) a obținut cetățenia română în mod fraudulos;
- d) este cunoscut ca având legături sau a sprijinit, sub orice formă, grupări teroriste ori a săvârșit alte fapte care pun în pericol siguranța națională;

Analiza acestor cazuri permite să se observe că nu se poate retrage cetățenia română decât persoanelor care se află în afara granițelor țării, iar celor care domiciliază pe teritoriul țării decât atunci când a obținut-o în mod fraudulos. De asemenea se observă că retragera cetățeniei române se pronunță numai împotriva persoanei vinovate, și nu produce nici un efect juridic asupra soțului sau copiilor.

În ceea ce privește **procedura**, retragera cetățeniei române se pronunță de către Guvern, prin hotărâre, la propunerea ministrului justiției, iar efectele retragerii se produc de la data publicării hotărârii în Monitorul Oficial.

3.2. Renunțarea la cetățenia română

Legislația stabilește că se poate aproba renunțarea la cetățenia română numai cetățeanului român care a împlinit vârsta de 18 ani și numai pentru motive temeinice. Poate cere renunțarea la cetățenia română cel care:

- a) nu este învinuit sau inculpat într-o cauză penală ori nu are de executat o pedeapsă penală;
- b) nu este urmărit pentru debite către stat sau față de persoane juridice ori fizice din țară sau, având asemenea debite le achită ori prezintă garanții corespunzătoare pentru achitarea lor;

c) a dobândit ori a solicitat și are asigurarea că va dobândi o altă cetățenie.

Procedural, aprobarea cererii de renunțare la cetățenia română revine Guvernului, la propunerea ministrului justiției și își produce **efectele juridice** la data publicării hotărârii guvernului în Monitorul Oficial. Pentru că cerea de renunțare la cetățenie are caracter individual, nu produce efecte decât față de cel care o face, nu și față de soț sau copii.

3.3. Alte cazuri de pierdere a cetățeniei române

În afara modurilor de pierdere a cetățeniei române explicate mai sus, legea română mai prevede unele situații în care cetățenia se pierde, situații care privesc însă numai copii minori și anume:

a) **Adopția** la care putem întâlni următoarele situații:

- adopția unui copil minor, **cetățean român**, de către cetățeni străini, dacă adoptatorul solicită aceasta în mod expres și dacă adoptatul este considerat, potrivit legii străine, că a dobândit cetățenia străină. Aceste condiții sunt deosebit de importante pentru că se evită situația neplăcută în care minorul adoptat ar putea rămâne fără cetățenie. De aceea lege precizează că data pierderii cetățeniei este data dobândirii de către minor a cetățeniei adoptatorului.

- anularea, declararea nulității sau desfacerea adopției unui minor **de către un cetățean român**. Dacă un copil străin a fost adoptat de un cetățean român, iar această adopție a fost anulată sau declarată nulă este firesc ca acesta să piardă și cetățenia română pe care a dobândit-o ca efect al adopției sale

- stabilirea filiației copilului găsit pe teritoriul României duce la pierderea cetățeniei române, dacă părinții (sau doar cel cunoscut) sunt cetățeni străini.

4. Alte reglementări referitoare la cetățenia română

4.1. Dovada cetățeniei române

În țară, dovada cetățeniei române se face prin buletin sau carte de identitate și excepțional prin certificat constatator. Copii până la vârsta de 14 ani, dovedesc cetățenia cu certificatul de naștere însoțit de buletinul sau cartea de identitate a oricărui din părinți. Dacă este înscris în cartea de identitate a unui părinte numai cu aceasta. Când privește dovada cetățeniei copiilor în vârstă de până la 14 ani, găsiți pe teritoriul României, ea se face

cu certificatul de naștere, deoarece părinții în această situație nu sunt cunoscuți.

În străinătate, dovada cetățeniei se face cu actul de trecere a frontierei emis de autoritățile române.

4.2. Cetățenia de onoare

Potrivit legii, străini care au adus servicii deosebite țării și națiunii române pot dobândi **cetățenia de onoare**. Aceasta se acordă de către Președintele României, la propunerea Guvernului, fără nici o altă formalitate. Beneficiarul cetățeniei de onoare se bucură de toate drepturile civile și politice recunoscute cetățenilor români, cu excepția drepturilor exclusiv electorale și a celui de a ocupa o funcție publică.

4.3. Dubla cetățenie

Legislația română de după 1989 îngăduie dubla cetățenie, pentru cetățenii care au o altă cetățenie și nu își stabilesc domiciliul în România.

4.4. Străinii și apatrizii

Străin în România este persoana care are cetățenia unui alt stat.

Apatrid, este persoana care nu are nici o cetățenie, fiind desemnat în general prin expresia cetățean al lumii

DREPT CONSTITUȚIONAL ȘI INSTITUȚII POLITICE

Vol. I

CAPITOLUL V

DREPTURILE, LIBERTĂȚILE ȘI ÎNDATORIRILE FUNDAMENTALE ALE CETĂȚENILOR ROMÂNI

Secțiunea I. Noțiunea de drepturi și îndatoririi fundamentale

1. Definiția drepturilor fundamentale

Pentru definirea lor trebuie să luăm în considerare următoarele criterii:
a) sunt drepturi subiective; b) sunt drepturi esențiale pentru cetățean; c) datorită importanței lor sunt înscrise, în acte deosebit, cum ar fi declarații de drepturi, legi fundamentale (constituții).

a) Drepturile fundamentale **sunt drepturi subiective**, ceea ce înseamnă că ele sunt facultăți ale subiectelor raportului juridic de a acționa într-un anumit fel sau de a cere celuilalt sau celorlalte subiecte o atitudine corespunzătoare și de a beneficia de protecția și sprijinul statului în realizarea pretențiilor legitime.

b) Drepturile fundamentale **sunt drepturi esențiale** – sunt daruri esențiale ale naturii, de care nimeni nu se poate atinge în nici un fel (J.J. Rousseau); sunt libertăți necesare (A. Esmein) – **pentru cetățeni**. Acest criteriu explică de ce din sfera drepturilor subiective numai un anumit număr de drepturi sunt fundamentale, înscrise, ca atare, în constituție. Această categorie de drepturi prezintă cea mai mare importanță atât pentru cetățeni, cât și pentru stat și societate în ansamblu. Pentru că ele sunt determinante pentru statutul juridic al cetățeanului sunt identificate, din ansamblul drepturilor subiective, pe criteriul valoric care privește viața, libertatea, personalitatea cetățenilor, și ca urmare sunt înscrise în acte fundamentale.

Caracterul de drepturi esențiale îl capătă în raport de condițiile concrete ale unei societăți date.

c) Datorită importanței lor **sunt înscrise în acte juridice cu forță juridică supremă**. Astfel, odată selectate pe criteriul valoric, ca fiind esențiale într-o anumită etapă istorică, li se conferă o formă și o ocrotire juridică aparte.

La sfârșitul acestor considerații, achiesăm la concepția prin care drepturile fundamentale sunt **definite ca, acele drepturi subiective ale cetățenilor, esențiale pentru viața, libertatea și demnitatea acestora, indispensabile pentru libera dezvoltare a personalității umane, drepturi stabilite prin Constituție și garantate prin Constituție și legi.**

1.1. Precizări terminologice

O primă problemă de ordin terminologic o reprezintă utilizarea noțiunilor de **drept** sau **libertate**.

Constituția utilizează termenul **drept**, ca spre exemplu, dreptul la viață (art.22), dreptul la apărare (art.24), dreptul la informație (art. 31) dreptul la vot (art. 36) etc., și termenul **libertate** atunci când reglementează libertatea conștiinței (art. 29), libertatea de exprimare (art.30), libertatea întrunirilor (art. 39) etc.

Se pune întrebarea dacă între drept și libertate există, din punct de vedere juridic, deosebire ?

Ca răspuns la această întrebare doctrina a constatat că între cele două noțiuni nu există nici o deosebire, ca suntem în prezența unei singure noțiuni juridice.

Putem deci constata că, astăzi, între drept și libertate există sinonimie din punct de vedere juridic.

Diferențierea între aceste noțiuni este doar de ordin istoric, pentru că la început catalogul drepturilor umane a apărut sub forma libertăților, ca exigențe ale omului în opoziție cu autoritățile publice care trebuiau să se abțină de la orice acțiune ce ar fi adus atingere acestor libertăți.

O altă problemă terminologică o reprezintă utilizarea frecventă a noțiunilor **drepturi ale omului și drepturi fundamentale** alături de cea de **libertății publice**.

Cuvântul „**libertăți**” indică faptul că este vorba de o sferă de autonomie a individului și de posibilitatea sa de a acționa liber, iar cuvântul „**publice**”, indică natura lor de drept public și dimensiunea verticală, în sensul că ele sunt opozabile mai ales autorităților publice și nu celorlalți membri ai comunității. Astfel, prin excelență, libertățile publice sunt consacrate prin legi și sunt garantate prin intervenția judecătorilor obișnuiți, spre deosebire de drepturile fundamentale care sunt consacrate prin Constituție și sunt garantate prin intervenția judecătorilor constituționali.

O a treia problemă terminologică o reprezintă expresiile **drepturi ale omului și drepturi ale cetățenilor**.

Expresia **drepturile omului** evocă drepturile ființei umane ca drepturi ale sale naturale, inalienabile și imprescriptibile.

În ceea ce privește expresia **drepturile cetățenilor** pentru explicarea și înțelegerea acesteia trebuie pornit de la realitatea că într-o societate omul se prezintă juridicește sub trei ipostaze distincte: cetățean, străin sau apatrid.

Astfel se poate constata că recunoscând și exprimând juridice drepturile naturale ale omului, Constituția consacră și alte drepturi, care rezultă din acestea sau le asigură existența, ori sunt necesare protejării sistemului social. Dacă cetățeni, în principiu, beneficiază de toate drepturile prevăzute în Constituție, străini și apatrizi beneficiază doar de unele dintre ele și, în orice caz, de cele ce sunt indispensabile ființei umane. Sintetizând, vom putea reține că drepturile omului pe planul relațiilor universale, devin drepturi ale cetățenilor pe planul realității interne ale fiecărui stat.

Uneori se folosește și expresia **instituția drepturilor și libertăților fundamentale**, făcându-se astfel referire la aspectul de garanții obiective pe care îl au drepturile fundamentale. Această expresie desemnează un grup de norme juridice, norme unite prin obiectul lor comun de reglementare. Ca instituție juridică ea face parte din dreptul constituțional.

1.2. Sfera drepturilor omului și cetățeanului

a) Generațiile de drepturi

Din punct de vedere al evoluției lor istorice drepturile omului și cetățeanului sunt **clasificate pe trei generații**.

Astfel, fac parte din **drepturile de primă generație** drepturile civile și politice (cum ar fi libertatea individului, libertatea conștiinței, libertatea de exprimare, etc.) care s-au născut ca măsuri de protecție a individului contra violenței și arbitrariului guvernanților, ca revendicări ale unei poziții juridice în fața legii.

Aceste drepturi au următoarele **caracteristici comune**: a) natura acestora este aceea de revendicare a libertății; b) titularul lor este ființa umană chiar dacă uneori (cum ar fi libertatea întrunirilor sau de asociere) se exercită în comun; c) se definesc prin acțiunea titularului lor; e) rolul puterii de stat se reduce la protejarea libertăților în general, prin asigurarea garanțiilor de autolimitare a acțiunilor sale, cauză pentru care mai sunt numite și drepturi negative.

Din **cea de a doua generație** fac parte drepturile sociale, economice și culturale, numite și „drepturi situate” (George Burdeau).

În ceea ce privește **caracteristicile** lor comune acestea sunt: a) sunt recunoscute tuturor indivizilor nu în considerarea calității lor de ființe umane, ci ca membri ai unor categorii sociale determinate; b) atât pentru garantarea lor cât și pentru asigurarea realizării lor efective presupun o intervenție activă din partea statului.

A **treia generație** sunt drepturile denumite drepturi de solidaritate (la pace, la mediu înconjurător sănătos, la dezvoltare, etc.).

Ele se **caracterizează** prin aceea că nu pot fi realizate în conținutul lor de fiecare stat în parte, ci presupun cu necesitate cooperarea statelor.

În fața dezvoltării fără precedent a tehnologiei informației astăzi se face vorbire de **a patra generație de drepturi**, care ar include dreptul la protecția datelor personale, dreptul la protecția vieții private.

b) Apariția de noi drepturi ale omului

Catalogul drepturilor omului nu poate fi pe plan intern, concret, pretutindeni același el fiind format în raport cu posibilitățile fiecărui stat, posibilității date de nivelul lui de dezvoltare economică, socială și culturală.

În ideea promovării personalității umane doctrina a înregistrat noi obiective și finalități ale drepturilor omului, care valorifică raporturile dintre individ și colectivitate din perspectiva realităților contemporane. Unele din aceste deziderate sau impus ca veritabile noi drepturi (îmbrăcând haină juridică nouă), altele sunt încă discutabile, nu în ceea ce privește scopurile lor, care sunt progresiste și umaniste, ci în ceea ce privește fundamentarea lor juridică, încă neconvingătoare. Desigur sunt și unele formulări de noi drepturi care trebuie privite cu rezervă, fie că introduc improvizații în acest delicat și bine determinat domeniu, fie pentru că la un studiu atent al implicațiilor lor, se constată că de fapt nu slujesc cauzei în numele căreia se proclamă, adică libertatea și personalitatea umană.

În încercare de identificare a noilor drepturi, exemplificăm, fără a intra în analiza lor câteva din acestea și anume: dreptul la dezvoltare, dreptul la un nivel de viață decent (satisfăcător), dreptul la intimitate, dreptul de fi lăsat în pace, dreptul de a te indigna, dreptul la nostalgie, dreptul popoarelor de a dispune de ele însele, etc.

2. Noțiunea de îndatorii fundamentale

Existența îndatoririlor fundamentale se impune deoarece este de neconceput ca membrii unei colectivități să nu aibă alături de drepturi și anumite îndatoriri, anumite obligații față de societatea în care trăiesc.

Într-o definiție (Ioan Muraru) îndatoririle fundamentale sunt acele **obligații ale cetățenilor, considerate esențiale de către popor pentru realizarea intereselor generale, înscrise în Constituție și asigurate în realizarea lor prin convingere sau la nevoie prin forța de constrângere a statului.**

Desprindem de aici **trăsăturile** acestora și anume:

- sunt o obligație și nu o îndrituire care presupun din partea cetățeanului îndeplinirea unor cerințe determinate de sarcinile și scopurile societății;
- sunt asigurate în realizarea lor prin convingere sau la nevoie prin forța de constrângere a statului, căci ele sunt veritabile obligații juridice;
- sunt acele obligații cărora societatea, la un moment dat, le atribuie o valoare mai mare, o valoare ce se reflectă în regimul juridic special ce li se atribuie.

Secțiunea II. Natura juridică a drepturilor fundamentale

În literatura juridică în încercarea de a explica natura juridică a drepturilor fundamentale au fost formulate mai multe teorii între care amintim teoria drepturilor naturale, teoria individualistă, teoria drepturilor reflexe etc.

Analiza teoriilor formate pe această problemă juridică permite să se formuleze ca primă concluzie faptul că drepturile fundamentale ale cetățenilor nu se deosebesc de alte drepturi subiective nici prin natura lor și nici prin obiectul lor, și că toate sunt considerate a fi **drepturi subiective**.

În al doilea rând trebuie observat că drepturile fundamentale își justifică pe deplin existența ca o categorii distinctă de celelalte drepturi subiective prin importanța lor economică, socială și politică pe care o au.

Putem reține ca o a treia trăsătură generală că drepturile fundamentale, împreună cu celelalte drepturi subiective și cu îndatoririle corelative, formează statutul juridic al cetățeanului.

Secțiunea III. Corelația dintre reglementările interne și cele internaționale cu privire la drepturile fundamentale

Instituția drepturilor omului, ca problemă și realitate, a depășit granițele statelor, devenind o problemă a lumii. Așa văzute lucrurile, în domeniul reglementărilor juridice, există **reglementării internaționale și reglementării interne** cu privire la drepturile, libertățile și obligațiile fundamentale. Realizarea unei corelații cât mai reușite între aceste două categorii de reglementări, implică asigurarea drepturilor cetățenilor la nivelul standardelor impuse de reglementările internaționale, lucru dificil de realizat și care cere timp, față de marea diversitate în dezvoltarea economică, socială și culturală a statelor lumii.

Pe plan internațional preocupările pentru promovarea drepturilor omului s-au concretizat în câteva documente de reală valoare, într-o multitudine de convenții, declarații, principii, protocoale, prin care să se realizeze reglementări în anumite domenii sau pe anumite categorii de oameni.

Ca atare evoluția instituției drepturilor omului s-a exprimat prin existența a două mari categorii de reglementări interne și internaționale. În mod firesc marea problemă teoretică și practică a fost tocmai corelația dintre reglementările internaționale și cele interne. S-a pus și se pune deci problema de a ști cum trebuie abordată această corelație și desigur ce consecințe, îndeosebi juridice, rezultă dintr-o asemenea abordare.

Astfel, în literatura de specialitate se arată că aplicarea pactelor, declarațiilor, convențiilor și alte asemenea documente adoptate pe plan internațional, relativ la drepturile omului, trebuie să se facă ținând seama de necesitatea permanentă a armonizării cerințelor internaționale în acest domeniu cu principiul suveranității statelor, deoarece procedurile care ar nesocoti un asemenea raport ar duce la un amestec în afacerile interne ale statelor.

De aceea, aceste instrumente internaționale au ca principal mijloc pentru executarea lor asumarea de către statele – părți a obligației de a lua măsuri legislative și de altă natură pentru asigurarea drepturilor prevăzute în ele.

Acest sens dă expresie recunoașterii suveranității statelor, faptului că drepturile și libertățile cetățenești pot fi reale, efective numai în măsura în care prin constituțiile statelor sunt proclamate și garantate.

De aceea, drepturile și libertățile definite în convențiile internaționale sunt mai întâi și mai ales garanții pentru legislațiile și practicile naționale și puterile publice ale tuturor statelor contractante, iar mecanismul

internațional de control nu intervine decât în cazul eșecului garanței naționale, având un caracter complementar și subsidiar față de mecanismele interne.

Deosebit de interesant este și faptul că sistemele jurisdicționale internaționale au cunoscut o influență crescândă prin „pătrunderea” lor direct în dreptul statelor, ca și prin exemplele pe care le oferă și prin efectele lor asupra sistemelor juridice naționale.

La fel de important este și faptul că încurajarea și promovarea drepturilor omului implică o permanentă perfecționare a reglementărilor juridice interne în acord cu reglementările internaționale în acest domeniu.

Secțiunea IV. Clasificarea drepturilor și libertăților fundamentale

Folosind criteriul conținutului drepturilor și libertăților cetățenești, vom clasifica drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor români în mai multe categorii.

O primă categorie o formează **inviolabilitățile**, adică acele drepturi și libertăți care, prin conținutul lor, asigură viața, posibilitatea de mișcare liberă, siguranța fizică și psihică, precum și siguranța domiciliului persoanei fizice. În această categorie includem: dreptul la viață (art. 22), dreptul la integritate psihică (art. 22), dreptul la integritate fizică (art. 22), libertatea individuală (art. 23), dreptul la apărare (art. 24), dreptul la liberă circulației (art. 25), dreptul la ocrotirea vieții intime, familiei și private (art. 26), inviolabilitatea domiciliului (art. 27).

A doua categorie este formată din **drepturile și libertățile social-economice și culturale**, adică din acele drepturi și libertăți care prin conținutul lor asigură condițiile sociale și materiale de viață, educație și posibilitatea protecției acestora. În această categorie includem: dreptul la învățătură (art. 32), accesul la cultură (art.33), dreptul la ocrotirea sănătății (art. 34), dreptul la un mediu înconjurător sănătos (art. 35), dreptul la muncă și la protecția socială a muncii (art. 41; 42), dreptul la grevă (art. 43), dreptul de proprietate (art. 44), dreptul de moștenire (art. 46), libertatea economică (art. 45), dreptul la un nivel de trai decent (art. 47), dreptul la căsătorie (art.48), dreptul copiilor și tinerilor la protecție și asistență (art. 49), dreptul persoanelor cu handicap la o protecție specială (art. 50).

O a treia categorie cuprinde **drepturile exclusiv politice**, adică acele drepturi care, prin conținutul lor, pot fi exercitate de către cetățeni numai pentru participarea la guvernare. În această categorie includem: dreptul la vot (art. 36), dreptul de a fi ales - inclusiv în Parlamentul Europei - (art.37).

A patra categorie o formează **drepturile și libertățile social-politice**, adică acele drepturi și libertăți care, prin conținutul lor, pot fi exercitate de către cetățeni la alegere, fie pentru rezolvarea unor probleme sociale și spirituale, fie pentru participarea la guvernare. Aceste drepturi și libertăți asigură posibilitatea de exprimare a gândurilor și opiniilor, fapt pentru care deseori sunt denumite libertăți de opinie. În această categorie includem: libertatea conștiinței (art.29), libertatea de exprimare (art.30), dreptul la informației (art.31), libertatea întrunirilor (art. 39), dreptul de asociere (art. 40), secretul corespondenței (art. 28).

A cincia categorie, este formată din **drepturile garanții**, adică din acele drepturi care, prin conținutul lor, joacă, în principal, rolul de garanții constituționale. În această categorie includem: dreptul de petiționare (art. 51), dreptul persoanei vătămate de către o autoritate publică (art. 52).

În legătură cu clasificarea prezentată trebuie specificat că nu include dreptul de azil reglementat în art. 18 alin. 1 din Constituție și dreptul cetățenilor Uniunii Europene, cetățeni care îndeplinesc cerințele legii organice, de a alege și de a fi aleși în autoritățile administrației publice locale prevăzut la art. 16 alin. 4 din Constituție deoarece, aceasta cuprinde numai drepturile și libertățile nominalizate în constituție, care aparțin cetățenilor români.

Secțiunea V. Principiile constituționale ale drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale ale cetățenilor

1. Universalitatea drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale

Principiul universalității drepturilor și libertăților este reglementat în art. 15 alin. 1 din Constituție unde se precizează că „ cetățenii beneficiază de drepturile și libertățile consacrate prin Constituție și prin alte legi și au obligațiile prevăzute de acestea.”

Universalitatea drepturilor și libertăților **se referă** atât la sfera propriu-zisă a drepturilor cât și la titularii acestora.

Sub primul aspect ea exprimă vocația omului, a cetățeanului, pe planul realităților juridice interne ale fiecărei țări, pentru toate drepturile și libertățile.

Sub cel de al doilea aspect, universalitatea exprimă ideea că toți cetățenii unui stat se pot bucura de aceste drepturi și libertăți.

Valorificarea drepturilor și libertăților garantate de constituție depinde de fiecare cetățean, de capacitatea și eforturile sale, în condițiile conferite de ordinea constituțională.

Universalitatea îndatoririlor exprimă pe fond legătura indisolubilă dintre drepturi, libertăți și îndatoriri, interconținutarea lor.

Într-o viziune largă și desigur corectă, îndatoririle devin garanții ale drepturilor întrucât, pentru a avea trebuie mai întâi să creez, să produci, să depui eforturi.

Art. 15 alin. 1) din Constituție consacră principiul universalității drepturilor, libertăților și îndatoririlor fără deosebire de faptul că sunt reglementate prin Constituție sau prin alte legi.

2. Neretroactivitatea legii

Acest principiu este consacrat constituțional în articolul 15 alin. 2 din Constituție unde se precizează că „ legea dispune numai pentru viitor...” și de asemenea este consacrat și legal în art. 1 din Codul civil unde se arată că „ legea dispune numai pentru viitor; ea nu are putere retroactivă”, precum și în art. 11 din Codul penal unde se arată că „legea penală nu se aplică faptelor care, la data când au fost săvârșite, nu erau prevăzute ca infracțiuni”.

De la acest principiu **există și două excepții.**

Astfel, **prima excepție** este reglementată de constituție în art. 15 alin. 2 potrivit căruia „legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile.”

O a doua excepție o reprezintă ipoteza referitoare la legile interpretative. Această ipoteză nu este în fond o excepție de la neretroactivitatea legii, întrucât interpretarea general obligatorie, ca orice interpretare de altfel, lămurește înțelesul normei interpretate, deci nici nu adaugă și nici nu modifică acest înțeles, ci îl clarifică, în funcție de diversitatea situațiilor pe care norma interpretată le reglementează.

În această ipoteză este necesar însă de distins între ceea ce constituie interpretare - *stricto sensu* – de ceea ce reprezintă reguli noi, care, chiar dacă au fost consacrate cu scopul de a asigura o mai riguroasă aplicare a legii, sunt aplicabile numai pentru viitor, lovindu-se de principiul neretroactivității.

3. Egalitatea în drepturi a cetățenilor

Egalitatea în drepturi a cetățenilor români este un principiu constituțional potrivit căruia, cetățeni români fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie sau apartenență politică, avere sau origine socială, se pot folosi, în mod egal, de toate drepturile prevăzute în Constituție și legi, pot participa în egală măsură la viața politică, economică, socială și culturală, fără privilegii și fără discriminări, sunt tratați în mod egal atât de către autoritățile publice cât și de către ceilalți cetățeni. Acest principiu este consacrat prin art. 16 alin. (1) și (3), precum și prin art. 4 alin. 2) din Constituție.

Din conținutul acestui principiu rezultă **trei aspecte** și anume:

- egalitatea în drepturi a femeilor cu bărbații;
- egalitatea în drepturi a cetățenilor fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, avere sau origine socială;
- egalitatea în drepturi a cetățenilor fără deosebire de religie, opinie sau apartenență politică.

4. Funcțiile și demnitățile publice pot fi ocupate de persoanele care au cetățenia română și domiciliul în țară

În art. 16 alin. 3 din Constituție se dispune că funcțiile și demnitățile publice, civile sau militare, pot fi ocupate, în condițiile legii, de persoane care au cetățenia română și domiciliul în țară.

La o analiză atentă observăm că textul constituțional utilizează termenii **funcții și demnități publice**. Explicația se regăsește în intenția legiuitorului constituant de a determina cât mai precis sfera de aplicare a acestui principiu.

Astfel, **demnitatea publică** este o categorie constituțională diferită de funcția publică atât ca mod de ocupare și de încetare, cât și ca dimensiune de atribuții și competențe.

Fără a proceda la delimitării rigide, **funcția publică** aceea care presupune exercițiul autorității statale, un statut aparte și mai ales depunerea jurământului, potrivit art. 54 din Constituție.

Pentru ocuparea funcțiilor și demnităților publice Constituția impune două condiții de maximă importanță și anume: cetățenia română și domiciliul pe teritoriul României.

Cât privește prima condiție, ce a cetățeniei române, ea trebuie corelată cu dispozițiile legii române care îngăduie dubla cetățenie.

Cea de a doua condiție, a domiciliului pe teritoriul țării, este practică în mai toate sistemele constituționale, domiciliul fiind, alături de cetățenie, o

garanție a atașamentului persoanei față de țara la guvernarea căreia participă ca demnitar sau ca funcționar public.

Trebuie totodată subliniat că textul constituțional se referă la funcții și demnități civile sau militare publice, de unde rezultă că în ceea ce privește ocuparea funcțiilor private nu este condiționată de asemenea circumstanțe.

5. Protecția cetățenilor români în străinătate și obligațiile lor

Acest principiu este consacrat în art. 17 din Constituție. În temeiul acestui principiu românii care se află în străinătate au dreptul să apeleze la protecția autorităților române, iar acestea au obligația constituțională de a le acorda protecția necesară.

Bucurând-se de protecția statului român, cetățeanul român care se află în afara frontierelor trebuie să-și îndeplinească obligațiile ce-i revin potrivit Constituției și legilor României, afară de cazul dacă acestea sunt incompatibile cu absența sa din țară.

6. Cetățenii străini și apatrizii se bucură în România de protecție juridică

În art. 18 din Constituție se arată că: 1) Cetățenii străini și apatrizii care locuiesc în România se bucură de protecția generală a persoanelor și a averilor garantată de Constituție și de alte legi; 2) Dreptul de azil se acordă și se retrage în condițiile legii, cu respectarea tratatelor și a convențiilor internaționale la care România este parte.

În reglementarea constituțională a statutului străinilor și apatrizilor din România se are în vedere:

- a) străinii și apatrizii, în calitatea lor de oameni, au drepturi naturale, inalienabile și imprescriptibile;
- b) strict juridic anumite drepturi pot aparține numai cetățenilor români;
- c) în afara drepturilor naturale există și drepturi subiective a căror dobândire și exercitare legea nu o condiționează de calitatea de cetățean;

Art. 18 din Constituție în alin. 2) reglementează **azilul**, care este un act pașnic și umanitar, un drept care cuprinde de fapt găzduirea și protecția statului român acordate acelor persoane străinilor și apatrizilor deoarece în statul lor de origine sunt urmărite sau persecutate pentru activitățile desfășurate în favoarea umanității, progresului și păcii.

7. Cetățenii români nu pot fi extrădați sau expulzați din România

Art. 19 din Constituție stabilește:

- (1) Cetățeanul român nu poate fi extrădat sau expulzat din România.
- (2) Prin derogare de la prevederile aliniatului (1), cetățenii români pot fi extrădați pe baza convențiilor internaționale la care România este parte, în condițiile legii și pe bază de reciprocitate.
- (3) Cetățenii străini și apatrizii pot fi extrădați numai pe baza unei convenții internaționale sau în condiții de reciprocitate.
- (4) Expulzarea sau extrădarea se hotărăște de justiție.

Extrădarea este o instituție juridică ce permite unui stat să ceară altui stat pe teritoriul căruia s-a refugiat unul de cetățenii săi să i-l predea. Într-o definiție este „ un act de asistență juridică interstatală în materie penală care urmărește transferul unui individ urmărit sau condamnat penal, din domeniul suveranității juridice a unui stat în domeniul celuilalt stat” (Grigore Geamănu).

Expulzarea este o instituție juridică ce permite autorităților publice dintr-un stat să oblige o persoană (cetățean străin sau apatrid) să părăsească țara, punând astfel capăt, în mod silit, șederii acestei persoane pe teritoriul său.

Codul nostru penal reglementează expulzarea străinilor în cadrul măsurilor de siguranță, adică acele măsuri care au ca scop înlăturarea unei stări de pericol și preîntâmpinarea săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală și care se i-au față de persoanele care au comis fapte prevăzute de legea penală (vezi art. 112 și 117 din Codul penal).

În ultimul aliniat al art. 19 se stabilește că expulzarea sau extrădarea se hotărăște numai de justiție.

8. Prioritatea reglementărilor internaționale

Articolul 20 din Constituție stabilește:

(1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte.

(2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la

drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile.

Rezultă de aici două reguli și anume:

- a) interpretarea și aplicarea dispozițiilor privind drepturile și libertățile cetățenești trebuie să se facă în concordanță cu prevederile tratatelor la care România este parte;
- b) reglementările internaționale, au prioritate în situația în care s-ar ivi nepotriviri, conflicte - neconcordanțe – între ele și reglementările interne. De la această regulă **excepție** este cazul în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile.

Reglementarea constituțională a art. 20 implică două consecințe și

anume:

- a) o primă consecință privește chiar pe legiuitor, care va trebui întotdeauna și obligatoriu să verifice dacă proiectele de legi pe care le discută și le adoptă se corelează cu tratatele internaționale la care România este parte;
- b) o a doua consecință privește autoritățile publice competente a negocia, încheia și ratifica tratatele internaționale, care vor trebui să manifeste o atenție sporită în observarea corelației dintre prevederile actului internațional și dreptul românesc.

9. Accesul liber la justiție

Articolul 21 din Constituție stabilește:

- (1) Orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime.
- (2) Nici o lege nu poate îngreuna exercitarea acestui drept.
- (3) Părțile au dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil.
- (4) Jurisdicțiile speciale administrative sunt facultative și gratuite.

Principiul liberului acces la justiție se aplică indiferent de calitatea persoanei protejate, cetățean român, cetățean străin sau apatrid. El permite accesul la justiție pentru apărarea oricărui drept sau a oricărei libertăți și a oricărui interes legitim, fără deosebire dacă acesta rezultă din Constituție sau din alte legi. De asemenea, nici o lege nu poate îngreuna exercitarea acestui drept.

Articolul 21 din Constituție implică o corectă delimitare între dreptul la acțiune în justiție și obligația constituțională de ocrotire a drepturilor,

libertăților și intereselor legitime. Este subînțeles că accesul liber la justiție permite depunerea oricărei cereri a cărei rezolvare este de competența autorităților judecătorești. Caracterul legitim sau nelegitim al pretențiilor formulate în acțiunea în justiție va rezulta numai în urma judecării respective și va fi constatat prin hotărâre judecătorească.

10. Caracterul de excepție al restrângerii exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți

Constituția României receptând reglementări internaționale în art. 53 permite restrângerea exercițiului unor drepturi și libertăți, dar numai ca excepție și desigur numai condiționat.

Astfel, potrivit textului constituțional **restrângerea se poate face numai prin lege**, pentru apărarea unor valori sociale și umane și doar în situațiile expres menționate în textul constituțional.

Ca o condiție suplimentară introdusă în art. 53 din Constituție, restrângerea poate să opereze numai **dacă ea este necesară într-o societate democratică**.

A treia condiție impune ca restrângerea să fie **proporțională cu cauza care a determinat-o**.

În fine, ca o ultimă condiție se adaugă și cea a **aplicării sale nediscriminatorii**.

Secțiunea VI. Inviolabilitățile

1. Dreptul la viață, dreptul la integritate fizică, dreptul la integritate psihică

Aceste drepturi sunt reglementate de Constituție în același articol și anume art. 22.

1.1. Dreptul la viață

Este cel mai natural drept al omului și este dreptul cu care începe inventarul drepturilor omului în cele mai importante acte internaționale din acest domeniu.

În constituțiile lumii dreptul la viață are mai multe accepțiuni.

Astfel, într-o primă accepție, **dreptul la viață privește viața persoanei numai în sensul ei fizic**.

Într-o altă accepție largă, **viața persoanei este privită ca un univers de fenomene, fapte, cerințe și dorințe**, ce se adaugă, permit și îmbogățesc

existența fizică. În această accepție dreptul la viață este asigurat prin întreg sistemul constituțional.

Art. 22 din Constituția României se referă la accepțiunea restrânsă a dreptului la viață.

Având în vedere că acest drept fundamental implică, în primul rând, ca nimeni să nu poată fi privat de viața sa în mod arbitrar, art. 22 în alin. 3 **interzice pedeapsa cu moarte**, ca fiind contrară drepturilor naturale ale omului.

Interdicția prevăzută în art. 22 alin. 3 din Constituție este absolută, nici o excepție nu este posibilă.

1.2. Dreptul la integritate fizică

Respectul integrității fizice este garantat chiar prin Constituție, rezultând astfel obligația autorităților publice de a o asigura.

Orice atingere adusă integrității fizice a persoanei va trebui sancționată de lege, iar dacă ea se impune, totuși, din considerente de ordin social, ea se poate face numai prin lege, în condițiile art. 53 din Constituție (de exemplu vaccinarea pentru combaterea unei epidemii, recoltarea de sânge pentru dovedirea intoxicației alcoolice, efectuarea unei operații chirurgicale cu acordul pacientului etc.)

1.3. Dreptul la integritate psihică

Este ocrotit și considerat o valoare constituțională deoarece, omul este conceput sub aspect juridic ca un complex de elemente în care fizicul și psihicul nu pot fi despărțite.

În articolul 22 alin. 2 din Constituție, **este interzisă tortura, pedepsele sau tratamentele inumane ori degradante**, ca o garanție a respectului vieții, integrității fizice și a integrității psihice.

Drepturile prevăzute în art. 22 din Constituție **sunt ocrotite față de toate subiectele de drept**, deci atât față de autoritățile publice cât și față de cetățeni.

2. Libertatea individuală

Constituția României reglementează libertatea individuală în art. 23, un articol cu un conținut complex.

În alin. 1 al aer. 23 sunt folosite două exprimări și anume: **libertatea individuală și siguranța persoanei**, pe care le definește ca fiind inviolabile.

Aceste două noțiuni deși nu formează o categorie juridică unică, sunt și trebuie folosite și explicat împreună.

2.1. Libertatea individuală

În contextul art. 23 din Constituție, **libertatea individuală**, privește libertatea fizică a persoanei, dreptul său de a se putea comporta și mișca liber, de a nu fi ținut în sclavie, de a nu fi reținut, arestat sau deținut decât în cazurile și după formele expres prevăzute de Constituție.

Pentru înțelegerea conceptului constituțional de libertate individuală trebuie să se plece de la constatarea de notorietate și anume că libertatea individuală, ca de altfel toate libertățile umane, nu este, nu poate fi și nu trebuie să fie absolută. Aceasta înseamnă ca ea urmează să se realizeze în coordonate impuse de ordinea constituțională, sau mai pe larg de ordinea de drept.

Siguranța persoanei exprimă ansamblul garanțiilor care protejează persoana în situațiile în care autoritățile publice, în aplicarea Constituției și a legilor, iau anumite măsuri care privesc libertatea individuală, garanții care asigură ca aceste măsuri să nu fie ilegale.

Acest sistem de garanții (de regulă) permite realizarea represiunii faptelor antisociale (nelegale, infracțiunilor), dar în același timp asigură inocenților **ocrotirea juridică** necesară.

Astfel, art. 23 alin. 2- 13 din Constituție stabilește condițiile în care se pot realiza percheziții, rețineri și arestări și anume că acestea pot fi dispuse **numai în cazurile și cu prevăzute de lege procedurile**.

Percheziția este o măsură reglementată în Codul de procedură penală, în capitolul denumit „Mijloace de probă” și precizează astfel: „ Când persoana căreia i s-a cerut să predea vreun obiect sau înscris tăgăduiește existența sau deținerea acestuia, precum și ori de câte ori pentru descoperirea și strângerea acestor probe este necesar, organul de urmărire penală sau instanța de judecată poate dispune efectuarea unei percheziții. Percheziția poate fi domiciliară sau corporală.

Reținerea este o măsură procesual – penală preventivă prin a cărei aplicare persoana este privată de libertatea pe o durată strict limitată.

Astfel, **durata maximă** a reținerii nu poate depăși **24 de ore**, care trebuie interpretată ca o durată ce nu poate fi depășită și nu ca o durată practică în orice caz de reținere. Aceasta înseamnă că reținerea poate dura și mai puțin și o oră și cinci ore, în funcție de motivele reținerii și de operativitatea în rezolvarea problemelor pe care le ridică fiecare caz în parte.

Arestarea este o măsură care atinge grav libertatea individuală fapt pentru care în aplicarea acesteia sunt stabilite două reguli constituționale cheie și anume, arestarea se face **numai pe baza unui mandat de arestare**, și că această măsură **o poate dispune numai judecătorul**.

O altă problemă de interes juridic care privește această măsură preventivă este **durata arestării**.

În reglementarea acestei probleme Constituția face distincție între cele două faze ale procesului penal și anume urmărirea penală și judecata.

În cursul urmăririi penale, arestarea preventivă se poate dispune pentru maximum 30 de zile și se poate prelungi cu cel mult 30 de zile de fiecare dată, fără ca durata totală a arestului preventiv să poată depăși un termen rezonabil, și în nici un caz să fie mai mare de 180 de zile.

În cursul judecării, durata arestării preventive nu poate fi mai mare de 60 de zile, durata arestării preventive nu poate fi mai mare de 60 de zile, acesta fiind intervalul de timp maxim pe care îl are la dispoziție instanța de judecată pentru a verifica periodic legalitatea și temeinicia luării măsurii arestării.

Evident că acestea fiind duratele stabilite ca maxime, arestarea poate opera și pentru termene mai mici decât cele precizate în textul constituțional.

În toate situațiile cel arestat poate cere punerea sa în libertate provizorie, sub control judiciar sau pe cauțiune.

Controlul judiciar și cauțiunea, sunt două instituții procesual penale care garantează că persoana pusă în libertate provizorie va răspunde tuturor solicitărilor autorităților judecătorești iar pe de altă parte acestea încearcă să valorifice la maxim prezumția de nevinovăție, să reducă la minimum riscul unei erori judiciare, și în general al unor acte ireparabile.

Constituția stabilește și alte reguli comune reținerii și arestării.

Astfel, cel arestat are oricând **posibilitatea de a ataca** încheierile judecătorești referitoare la arestarea sa prin căile prevăzute de lege.

Reținerea și arestarea **se pot ordona numai atunci când există motive legale.**

Constituția stabilește două reguli în legătură cu aceste motive și anume:

- **timpul de comunicare** – autoritatea care efectuează reținerea sau arestarea are obligația constituțională de a comunica **de îndată** persoanei reținute sau arestate motivele luării măsurii;
- **limba în care se face comunicarea** – este limba pe care o înțelege cel în cauză.

Ca o altă regulă se reține că învinuirea se aduce la cunoștință celui reținut sau arestat **numai în prezența unui avocat** ales sau numit din oficiu.

Dacă motivele reținerii sau arestării au dispărut, cel aflat în aceste situații trebuie obligatoriu **eliberat** în momentul **constatării legale și oficiale a dispariției** motivelor.

În fine, art. 23 din Constituție stabilește două reguli fundamentale și anume **prezumția de nevinovăție și libertatea persoanei.**

La acestea, după revizuirea Constituției a mai fost adăugată o regulă nouă și anume **imposibilitatea** de a prevedea prin lege sau aplic sancțiuni privative de libertate în alte domenii decât cel penal.

3. Dreptul la apărare

În art. 24 din Constituție sunt surprinse cele două accepțiuni ale dreptului la apărare și anume:

- **accepțiunea largă** care denotă faptul că dreptul la apărare cuprinde totalitatea drepturilor și regulilor procedurale care oferă persoanei posibilitatea de a se apăra împotriva acuzațiilor ce i se aduc;
- **accepțiunea restrânsă în** care dreptul la apărare cuprinde doar posibilitatea folosirii unui avocat.

Accepțiunea restrânsă, în alin. 2 al art. 24 din Constituție privește două reguli și anume.

Dreptul la apărare este un drept al persoanei, pe care ea și-l poate exercita sau nu, pe riscul său, în sensul că ea își alege **un avocat ales**.

Există însă și procese pentru care asistența din partea unui apărător **este obligatorie**, adică legea obligă autoritatea să desemneze un avocat care să apere persoana în cauză.

4. Dreptul la liberă circulație

Este un drept reglementat în art. 25 din Constituție care asigură libertatea de mișcare a cetățeanului.

Conținutul acestui drept cuprinde două aspecte: **libera circulație pe teritoriul României și libera circulație în afara teritoriului**.

Pentru că libera circulație nu poate fi absolută constituția stabilește că aceasta se va desfășura potrivit unor reguli, cu îndeplinirea și respectarea unor **condiții stabilite de lege**.

Cât privește **libera circulație pe teritoriul României**, prin art. 25 din Constituție se asigură posibilitatea pentru orice cetățean de a circula nestânjenit pe teritoriul statului nostru și de a-și stabili reședința și domiciliul în orice localitate.

Cât privește **circulația cetățenilor români în străinătate** aceasta este **garantată** prin permiterea emigrării și revenirii în țară.

În fine trebuie să adăugăm că **reglementările legale** privind actele de identitate, pașapoartele sau celelalte documente, cele privind trecerea frontierelor, și în general, privind starea civilă a persoanelor nu sunt și nu pot

fi considerate ca restricții la libera circulație a persoanelor, ci dimpotrivă ca norme ce conferă un cadru eficient și civilizată exercitării acestui drept.

5. Dreptul la ocrotirea vieții intime, familiale și private

Art. 26 din Constituție utilizează trei noțiuni – **viață intimă, viață familială, viață privată**.

Aceste trei noțiuni deși sunt într-o corelație indisolubilă, deși se explică unele prin altele, nu se confundă totuși, fapt pentru care au trebuit menționate distinct, pentru ca ocrotirea lor să fie, pe cât posibil, din punct de vedere juridic, ireproșabilă.

Autoritățile publice trebuie să ia toate măsurile **posibile și rezonabile** pentru a ocrotii viața intimă, familială și privată a persoanei. Nimeni nu poate să se amestece în viața intimă, familială și privată a persoanei fără consimțământul acesteia, consimțământ care desigur trebuie să fie explicit (sau să reiasă ca a fost explicit) și exprimat liber.

Întră în dimensiunile vieții intime, familiale și private **dreptul** exclusiv al persoanei **la propria imagine**.

Dreptul persoanei de a dispune de ea însăși, cunoscut și sub denumirea de **libertate corporală**, cuprinde cel puțin două aspecte.

Numai persoana poate dispune de ființa sa fizică, de integritatea sa fizică și de libertatea sa.

Prin exercitarea acestui drept persoana nu trebuie să încalce drepturile altora, ordinea publică sau bunele moravuri.

Prin consacarea acestui drept s-a creat cadrul juridic constituțional reglementărilor care au apărut deja și care vor fi elaborate în acest domeniu.

Uneori acest drept se confundă cu dreptul la sinucidere, ceea ce nu poate fi decât o amuzantă eroare, pentru că sinuciderea prin ea însăși este în afara oricărei reglementări convenționale sau legale.

6. Inviolabilitatea domiciliului

Respectul personalității implică și respectul domiciliului, care cuprinde două aspecte: **inviolabilitatea domiciliului**, este consacrată în art. 27 din Constituție și **libera alegere** care este consacrată în art. 25 din Constituție privind libera circulație.

Inviolabilitatea domiciliului exprimă juridic interdicția pătrunderii în domiciliul unei persoane. Deși în intitulé-ul său art. 27 marchează acest drept prin expresia **inviolabilitatea domiciliului**, în conținutul alineatului 1 se vorbește de domiciliu și reședință. Ambele exprimări sunt desigur corecte.

Trebuie să avem în vedere că în dreptul constituțional (și în cel public în general) noțiunea de domiciliu are o accepție diferită de cea care i-o dă dreptul civil. În dreptul civil domiciliul unei persoane fizice este acolo unde ea își are locuința sa statornică și principală. În dreptul constituțional noțiunea de domiciliu are o accepție largă, cuprinzând practic atât domiciliul cât și reședința unei persoane fizice. Această accepție largă este utilizată și în alte ramuri de drept cum ar fi dreptul penal. În dreptul constituțional prin domiciliu se înțelege de fapt locul (locuința) unde trăiește o persoană și familia sa (desigur dacă are o familie). Ea cuprinde nu numai camera în care doarme, camerele unde trăiește persoana fizică ci și dependențele, curtea, grădina, grajdul sau orice loc împrejmuit ținând de ele. În unele situații însă și în dreptul constituțional se utilizează conceptul de domiciliu ca în dreptul civil (vezi de exemplu ocuparea unor funcții publice). Noțiunea de domiciliu nu se confundă cu cea de proprietate, sau de proprietar. Pentru că în dreptul public o locuință este domiciliul persoanei fizice, chiar dacă aceasta nu este și proprietarul, dar o ocupă în mod legal (cameră de hotel, cameră de cămin studențesc, cameră închiriată etc.). De altfel inviolabilitatea domiciliului se fundamentează mai mult pe respectul personalității umane, decât pe dreptul de proprietate. Pentru a evita vreo interpretare speculativă a dispozițiilor sale, Constituția utilizează și noțiunea de reședință.

Din conținutul art. 27 din Constituție se deprind două situații distincte:

- a) când de pătrunde în locuința unei persoane cu **învoirea** acesteia, care este un principiu constituțional de bază;
- b) când se poate pătrunde în locuința unei persoane **fără învoirea acesteia**, regulă derogatorie de la principiul constituțional.

Regula derogatorie demonstrează faptul că inviolabilitatea domiciliului nu este absolută iar măsurile care se pot lua prin derogare de la principiul inviolabilității domiciliului formează în drept starea de necesitate.

Situațiile de necesitate prevăzute în alin. al art. 27 din Constituție, sunt excepționale, complexe și limitativ enumerate ceea ce înseamnă că nici p lege nu poate adăuga situații noi.

Aceste situații sunt:

1. executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătorești;
2. înlăturarea unei primejdii privind viața, integritatea fizică sau bunurile unei persoane;
3. prevenirea răspândirii unei epidemii.

În alin. 3 al art. 27 din Constituție este reglementă **percheziția domiciliului**, prin două dispoziții distincte.

În prima dispoziție este stabilită autoritatea competentă să dispună percheziția aceasta fiind **exclusiv judecătorul**, iar în ceea ce privește **procedura**, se lasă legii posibilitatea de a o stabili, **știut fiind că regulile procedurale nu pot aduce atingere substanței dreptului**.

În alin. 4 al art. 27 din Constituție, textul interzice perchezițiile în timpul nopții, în afara de situația flagrantului delict.

Secțiunea VII. Drepturile și libertățile social-economice și culturale

1. Dreptul la învățătură

Dreptul la învățământ, reglementat în art. 32 din Constituție, este un drept social – cultural atât prin conținutul său cât și prin semnificațiile sale juridice și numărul mare de subiecte de drept implicate în realizarea sa.

Constituția **stabilește formele organizatorice** prin care se realizează dreptul la învățământ și anume: învățământul general obligatoriu, învățământul liceal, învățământul profesional, învățământul superior.

Constituția nu enumeră toate formele de învățământ posibile ci doar pe cele principale, iar prin formula „alte forme de instrucție și perfecționare”, permite crearea și existența altor forme prin care dreptul la învățătură se va putea realiza.

Unele dispoziții ale acestui articol constituțional privesc **instituțiile de învățământ** și anume, instituții de învățământ de stat, particulare și confesionale. Toate aceste instituții de învățământ se înființează și își desfășoară activitatea în condițiile legii.

Pentru o singură categorie de instituții de învățământ constituentul a prevăzut o regulă specifică și anume **autonomia universitară**, regulă care permite învățământului superior să-și exprime marea sa forță profesională, formativă, educativă și științifică.

În cadrul obligațiilor care rezultă din reglementările ce stabilesc asigurarea dreptului la învățătură, în mod distinct se garantează **gratuitatea** învățământului de stat, în condițiile legii, precum și posibilitatea de a beneficia de **burse sociale de studii** acordate copiilor și tinerilor care provin din familii defavorizate și celor instituționalizați.

O mare componentă a dreptului la învățătură este **învățământul religios**. Cu privire la posibilitatea organizării învățământului religios Constituția **stabilește două reguli**.

Prima regulă asigură libertatea învățământului religios organizat de culte, potrivit cerințelor specifice fiecărui cult.

A doua regulă privește organizarea învățământului religios în școlile de stat, învățământ organizat și garantat de stat.

Pentru a nu contraveni principiilor reglementate în art. 29 din Constituție referitor la libertatea conștiinței, legea va trebui să prevadă explicit că învățământul religios în școli este **facultativ**, ceea ce dă o satisfacție deplină libertății conștiinței.

Organizarea învățământului trebuie să se organizeze în **limba oficială a statului**. Potrivit art. 13 din Constituție limba oficială a este limba română.

Pentru transpunerea în practică a acestui principiu constituțional sunt stabilite două reguli.

Prima regulă este o reiterare a art. 13 din Constituție cu aplicație la învățământ, în sensul că limba română este cea în care se desfășoară învățământul de toate gradele.

Prin cea de a doua regulă constituția garantează dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale **de a învăța în limba lor maternă și de a putea fi instruite** în această limbă.

Tot în acest text constituțional se permite ca învățământul să se poată desfășura **într-o limbă de circulație internațională**, desigur în condițiile legii.

2. Accesul la cultură

Art. 33 din Constituție pune accentul pe libertatea persoanei de a-și dezvolta spiritualitatea și de a accede la valorile culturale naționale și universale.

Accesul la cultură este un drept fundamental nou, complex și care nu poate fi îngrădit de nimeni, nici de autoritățile publice, dar nici de alte persoane.

El are un conținut normativ complex în care poate fi remarcată atât obligația statului de a se abține în a aduce vreo atingere posibilității oricărei persoane de a accede la valorile culturale naționale, inclusiv ce a minorităților naționale, și la patrimoniul cultural universal, dar și o obligație pentru stat de a desfășura un amplu efort, la nivel normativ, instituțional și concret material, pentru a asigura păstrarea identității spirituale a oricărei persoane.

3. Dreptul la ocrotirea sănătății

Reglementat în art. 34 din Constituție, dreptul la ocrotirea sănătății ține de condiția umană la nivelul cerințelor actuale de viață, prin conținutul său asigurând cetățeanului păstrarea și dezvoltarea calităților sale fizice și mentale care să-i permită o reală și eficientă participare la întreaga viață politică, economică, socială și culturală.

Garantând dreptul la ocrotirea sănătății, art. 34 din Constituție stabilește **obligații corelative** clare și ferme în sarcina statului și anume de a lua măsurile ce se impun pentru asigurarea igienei și sănătății publice.

4. Dreptul la mediu sănătos

Dreptul la un mediu sănătos este un drept fundamental de generația a treia și este reglementat în art. 35 din Constituție unde se precizează că statul recunoaște oricărei persoane dreptul la un mediu înconjurător sănătos și echilibrat ecologic, astfel arătând că titularii acestui drept nu sunt doar cetățenii români, ci și orice subiect individual de drept.

Pentru realizarea acestui obiectiv statul este ținut să instituie și să asigure **cadru legislativ** necesar pentru exercitarea deplină a dreptului.

Dreptul la mediu sănătos este un drept cu un conținut normativ complex, el fiind ca un drept subiectiv al oricărei persoane, dar în același timp și ca o obligație a acestora, o **veritabilă obligație juridică**, pentru toate persoanele fizice și juridice.

5. Dreptul la muncă și protecția socială a muncii

Reglementat prin Constituție în art. 41 dreptul la muncă este un drept cu un **conținut juridic complex**.

Conceput ca un drept cu un conținut complex, dreptul la muncă include: libertatea alegerii profesiei, libertatea alegerii locului de muncă, protecția socială a muncii, retribuirea muncii depuse, dreptul la negocieri colective.

Dreptul la muncă este un drept subiectiv, inerent ființei umane, natural și imprescriptibil.

Este de reținut și faptul că statul trebuie să-și manifeste eficient caracterul său social în realizarea acestor componente ale dreptului la muncă.

Protecția socială a muncii exprimă ideea corelației strânsă dintre dreptul la muncă și asistența socială a muncii. Textul constituțional stabilește

printr-o enumerare exemplificativă componentele dreptului la protecție socială și anume: securitatea și igiena muncii; regimul de muncă al femeilor și copiilor; salariul minim brut pe țară; repausul săptămânal; concediul de odihnă plătit; prestarea muncii în condiții grele, formarea profesională, etc.

Durata zilei de lucru este reglementată sub trei exprimări: durata normală, în medie, cel mult o ore.

Durata maximă a zilei de 8 ore lucru, este o durată normală, consacrată în legislațiile multor state, și este considerată ca fiind în firescul vieții umane, pentru că permite ca celelalte 16 ore din 24 posibile să fie folosite pentru odihnă, recreere, alte ocupații casnice, culturale, științifice potrivit dorințelor și preferințelor fiecăruia.

Formularea cel mult 8 ore, exprimă posibilitatea stabilirii unei durate mai reduse a zilei de muncă (sau săptămânii). Constituția stabilește doar limita maximă, calculată ca medie zilnică orară. D

Desfășurarea tot normală a unor activități poate însă implica prelungirea ale programului de lucru, și această situație explică formularea constituțională în medie 8 ore.

Egalitatea salarizării femeilor și bărbaților pentru muncă egală exprimă, în domeniul muncii, egalitatea de drepturi a femeilor cu bărbații proclamată prin articolele 4 și 16 din Constituție.

În fine, art. 41 din Constituție garantează atât dreptul la negocierii colective în domeniul muncii și al protecției sociale a muncii, cât și caracterul obligatoriu al convențiilor colective de muncă.

Dreptul la muncă, din punct de vedere juridic nu este o obligație, el implică libertatea alegerii profesiei și libertatea alegerii locului de muncă.

Așa văzute lucrurile, este firesc că o persoană are dreptul la muncă, dar nu poate fi obligată să desfășoare o muncă pe care nu și-a ales-o (sau nu a acceptat-o liber) sau să muncească într-un loc de muncă pe care nu l-a ales sau acceptat liber.

Constituția României **interzice munca forțată** și stabilește totodată prin art. 42 ce nu constituie muncă forțată.

Astfel, nu constituie muncă forțată activitățile pentru îndeplinirea **îndatoririlor militare** sau activitățile desfășurate în locul acestora de cei care, potrivit legii, nu prestează serviciul militar obligatoriu din motive religioase sau de conștiință.

De asemenea, nu constituie muncă forțată, munca unei persoane **condamnate**, prestată în condiții normale, în perioada de detenție sau de libertate condiționată.

Totodată, nu constituie muncă forțată prestațiile impuse de situația creată de calamități ori de alt pericol, precum și cele care fac parte din obligațiile civile normale stabilite de lege.

6. Dreptul la grevă

Dreptul la grevă este prin natura sa atât un drept social – economic cât și un drept social – politic.

Constituția României reglementează în art. 43 dreptul la grevă care potrivit alin. 1 are ca scop apărarea intereselor profesionale, economice și sociale ale salariaților.

Dreptul la grevă se află într-o strânsă corelației cu alte drepturi și libertăți precum libertatea întrunirilor, libertatea negocierilor colective, dreptul de asociere și mai ales asocierea în sindicate.

Examinarea art. 43 din Constituție permite formularea unor explicații. Mai întâi, trebuie observat că dreptul la grevă aparține numai salariaților. Cât privește scopul grevei, ele este apărarea intereselor profesionale, economice și sociale. Așa stând lucrurile sunt **licite** numai grevele care-și propun și afirmă asemenea interese. În general sunt considerate ilicite grevele cu caracter politic sau grevele politice cum li se spune.

Textul constituțional permite legii să stabilească anumite **condiții și limite** în exercitarea dreptului la grevă. Acestea au ca scop de a evita **greva abuzivă** sau altfel spus exercitarea abuzivă a dreptului la grevă.

Un aspect teoretic important privește greva și serviciile publice. Constituția prevede obligația legii de a stabili garanțiile necesare asigurării **serviciilor esențiale** pentru societate.

7. Dreptul de proprietate privată

Dreptul de proprietate este un drept fundamental în conținutul căruia cuprindem dreptul persoanei fizice de a dobândi o proprietate, de a se folosi de ea și de a dispune liber în legătură cu proprietatea sa și de a putea transmite dreptul său altuia.

Realizarea dreptului de proprietate presupune obligația statului de a garanta și apăra proprietatea obținută pe căi licite.

Constituția României garantează în art. 44 dreptul de proprietate privată precum și creanțele asupra statului, ocrotind în mod egal proprietatea privată, indiferent de proprietar. Examinând realitatea în sensul căreia nu există drepturi absolute, Constituția dă legii posibilitatea de a stabili conținutul și limitele drepturilor reglementate prin art. 44.

Garantând dreptul de proprietate Constituția conține reglementări privitoare la naționalizare, expropriere și folosirea subsolului unei proprietăți imobiliare de către autoritățile publice, care se constituie în tot atâtea garanții ale dreptului de proprietate privată.

Astfel, sunt interzise naționalizarea sau orice alte măsuri de trecere silită în proprietatea statului a unor bunuri pe baza apartenenței sociale, etnice, religioase, politice sau de altă natură discriminatorie a titularilor.

Exproprierea este trecerea silită în proprietatea statului a terenurilor și a construcțiilor pentru cauze de utilitate publică și după plata unei prealabile despăgubiri. Cele două condiții definitorii ale exproprierii sunt expres menționate în textul constituțional, cauza de utilitate publică trebuind să fie ea însăși definită prin lege, iar despăgubirea trebuie să fie stabilită de comun acord cu proprietarul, sau, în caz de divergență, prin justiție.

Cât privește folosirea subsolului unei proprietăți imobiliare de către autoritățile publice, pentru lucrări de interes general, ea crează obligația constituțională pentru acestea de a despăgubi proprietarul pentru daunele ce le sunt imputabile.

Alte garanții ale dreptului de proprietate se regăsesc în alin (8) și (9) ale art. 44 din Constituție. Astfel, se interzice confiscarea averii dobândite licit. Mai mult, Constituția conține și o regulă de procedură de mare eficiență, în sensul căreia caracterul licit al dobândirii se prezumă. Rezultă că sarcina probei caracterului ilicit al unei averi revine celui care afirmă acest lucru. Desigur în situația unor bunuri destinate, folosite sau rezultate din infracțiuni ori contravenții, acestea pot fi confiscate în condițiile legii.

În fine, trebuie să observăm că prevederile constituționale dau dreptului de proprietate un **conținut complex**, de drept și obligație.

8. Dreptul la moștenire

În mod firesc dreptul de proprietate presupune și dreptul de moștenire, drept în temeiul căruia o persoană poate dobândi pe cale succesorală, în condițiile legii, orice bun. Acest drept este reglementat prin art. 46 din Constituție care stabilește că „Dreptul la moștenire este garantat.”

9. Libertate economică

Libertatea economică, cunoscută în doctrină și sub denumirea, dreptul de liberă inițiativă, este un drept de generația a două, premisă a dreptului de proprietate, ține de esența unei economii de piață și presupune posibilitatea oricărei persoane de a iniția și a întreprinde o activitate cu scop lucrativ.

Art. 45 din Constituție reglementează acest drept ca pe o libertate de primă generație, precizând că dreptul oricărei persoane de a desfășura o activitate economică este liber, statul garantând doar accesul neîngrădit la libera inițiativă, precum și exercitarea acestuia.

10. Dreptul la un nivel de trai decent

Dreptul la un nivel de trai decent, consacrat în art. 47 din Constituție, este un drept complex care, prin conținutul său, include dreptul cetățeanului la condiții rezonabile de viață care să-i asigure, lui și familie, un trai civilizat, decent.

Constituția obligă statul la luarea unor **măsuri de dezvoltare economică și protecție și asistență socială** corespunzătoare.

Complexitatea acestui drept, dificultățile pe care statul le întâmpină, fac ca efortul acestuia să nu fie suficient, ceea ce implică rolul cooperării internaționale.

Art. 47 din Constituție nominalizează anumite domenii care într-o viziune juridică largă au continență cu conceptul nivelului de trai decent și anume: dreptul la pensie, la concediu de maternitate plătit, la asistență medicală în unități sanitare de stat, la ajutor de șomaj și la alte forme de asigurării sociale prevăzute de lege.

11. Dreptul la căsătorie

În art. 48 Constituția stabilește marile reguli care conturează conținutul acestui drept.

Astfel, familia trebuie să se întemeieze pe căsătoria **liber consimțită**. În al doilea rând, familia trebuie să se întemeieze pe **egalitatea femeii și bărbatului**. În fine, se consacră **obligația constituțională** a părinților de a sigura creșterea, educația și instruirea copiilor. Iar această obligație constituțională privește pe **toți copiii**, adică atât cei rezultați din căsătorie cât și cei din afara căsătoriei.

Căsătoria este supusă sub aspect juridic unor reguli încheierea, desfacerea și declararea nulității, reguli ce nu au însă caracter constituțional și de aceea se face trimitere la lege.

Desigur, celebrarea religioasă a căsătoriei este facultativă, dar atunci când se desfășoară, ea trebuie să fie precedată de celebrarea căsătoriei religioase.

12. Dreptul copiilor și tinerilor la protecție și asistență

Art. 49 din Constituție dă contur unui drept sinteză care valorifică dreptul copiilor și tinerilor la protecție și asistență, drept căruia îi corespunde obligația statului de a sigura copiilor și tinerilor condițiile necesare dezvoltării armonioase a aptitudinilor lor fizice și intelectuale.

Examinarea acestor prevederi constituționale permite formularea mai multor constatări.

a) articolul se referă la **copii și tineri**.

b) pentru această categorie de persoane Constituția garantează **un regim special de protecție și asistență**.

c) sunt nominalizate măsurile mai importante și certe, domeniile în care statul asigură regimul special de protecție și asistență.

Astfel, se stabilește obligația statului de a acorda alocații pentru copii și ajutoare pentru îngrijirea copilului bolnav ori cu handicap. Alte forme de protecție socială se stabilesc prin lege.

Este interzisă exploatarea minorilor, folosirea lor în activități care le-ar dăuna sănătății, moralității sau care le-ar pune în primejdie viața ori dezvoltarea normală.

Este interzisă angajarea minorilor sub vârsta de 15 ani.

În fine trebuie observat că se pune în sarcina statului obligația de a contribui la asigurarea condițiilor pentru participarea liberă a tinerilor la viața politică, socială, economică, culturală și sportivă a țării.

13. Dreptul persoanelor cu handicap la protecție specială

Este un drept fundamental aparte, prevăzut în art. 50 din Constituție. Acest drept privește o categorie de oameni care fiind defavorizați de soartă trebuie sprijiniți spre a se bucura de condiția umană. De aceea Constituția obligă statul la politică națională care să asigure protecția persoanelor cu handicap în toate domeniile vieții și desigur, egalitatea șanselor.

Secțiunea VIII. Drepturi exclusiv politice

În categoria drepturilor exclusiv politice sunt incluse: dreptul de vot, prevăzut de art. 36 din Constituție, dreptul de a fi ales, prevăzut de art. 37 din Constituție, în ceea ce privește autoritățile prin care se exprimă suveranitatea națională și dreptul de a fi ales în Parlamentul European, prevăzut la art. 38 din Constituție.

Uneori alături de drepturile electorale se conturează ca drept politic propriu-zis și dreptul de asociere. La o analiză atentă, însă, se constată că dreptul de asociere poate fi exercitat fie în scopuri politice, fie în vederea rezolvării unor probleme materiale sau culturale ale cetățenilor.

Analiza conținutului acestor drepturi se va face la sistemul electoral.

Secțiunea IX. Drepturi și libertăți social-politice

1. Libertatea conștiinței

Într-o accepție largă libertatea conștiinței este posibilitatea cetățeanului de a avea și de a exprima public o concepție a sa despre lumea înconjurătoare.

Din examinarea art. 29 din Constituție rezultă că **libertatea conștiinței** este posibilitatea persoanei fizice de a avea și de a-și exprima în particular sau în public o anumită concepție despre lumea înconjurătoare, de a împărtăși sau nu o credință religioasă, de a aparține sau nu unui cult religios, de a îndeplini sau nu un ritual cerut de credință.

Exprimând aceste corelații, libertăți și răspunderi morale, religioase, politice și juridice, Constituția stabilește că părinții sau tutorii au dreptul de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educația copiilor minori a căror răspundere le revine.

Mai multe prevederi se referă la cultele religioase. Trebuie observat că termenul cult are două accepțiuni. Într-o accepție organică prin cult se înțelege o asociere, o organizație religioasă; într-o accepție funcțională prin cult se înțelege ritualul practicat. În ambele accepțiuni însă cultul religios înseamnă exteriorizarea unei credințe religioase atât prin unirea celor de aceeași credință într-o asociație religioasă (biserică sau cult), cât și prin ritualurile cerute de acea credință. Organizarea cultelor religioase este liberă, ea concretizându-se prin statute proprii. Dar mai spune Constituția, această libertate de organizare se realizează în condițiile legii.

Textul constituțional analizat dă rezolvare și raporturilor dintre stat și culte în sensul că acesta consacră separația statului de biserică, garantează autonomia cultelor religioase, dar obligă statul să sprijine cultele, inclusiv prin înlesnirea situației religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în azile și orfelinate.

Textul constituțional rezolvă și problema raporturilor între religii în sensul că acesta consacră egalitatea între credincioși și necredincioși și impune cultivarea unui climat de toleranță și respect reciproc între credincioșii aparținând diferitelor culte religioase. Constituția interzice în

relațiile dintre culte orice forme, mijloace, acte sau acțiuni de învrăjbire religioasă.

2. Libertatea de exprimare

Strâns legată de libertatea conștiinței, libertatea de exprimare reglementată în art. 30 din Constituție, este o libertate cu un conținut complex care cuprinde pe de o parte un aspect spiritual și, pe de altă parte un aspect material. Ea asigură posibilitatea omului de a-și exprima prin viu grai, prin scris, prin imagine, prin sunete sau prin alte mijloace de comunicare în public, gândurile, opiniile, credințele religioase și credințele spirituale.

În ceea ce privește **aspectul spiritual**, Constituția stabilește **ce poate fi exprimat liber**, și anume, gândurile, opiniile, credințele, și **creațiile de orice fel**, și de asemenea stabilește **mijloacele de comunicare** cum sunt: viu grai, scrisul, imaginile, sunetele, **alte mijloace de comunicare**.

Libera exprimare, ca libertate fundamentală a cetățeanului trebuie exprimată **în public**. Exprimarea în public este definitorie pentru conținutul juridic al acestei libertăți, termenul public fiind desigur cel definit de legi.

Constituția României interzice **cenșura** de orice fel și de asemenea este interzisă **suprimarea publicațiilor**. Față de art. 25 din Constituția din 1923, Constituția actuală nu interzice și **suspendarea** publicațiilor.

În ceea ce privește aspectul material, Constituția asigură **libertatea de a înființa publicații**, permisiunea înființării și gestionării unor asemenea structuri care să asigure baza materială necesară. Ca o garanție a acestei libertăți Constituția obligă a se face publică **sursa finanțării**.

Libertatea de exprimare **nu poate fi absolută** de aceea Constituția prevede **coordonatele juridice** (limitele) în care aceasta se poate exprima și se asigură în acest fel o protecție constituțională a unor importante valori, umane, statale și publice, cum ar fi: prejudicierea demnității, onoarei, vieții particulare, a persoanei și a dreptului său la propria imagine, defăimarea țării și a națiunii, îndemnul la război și agresiune, la ură națională, rasială, de clasă sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la violență publică, manifestării obscene contrarea bunelor moravuri.

Existența acestor coordonate juridice înăuntrul cărora trebuie să se desfășoare libertatea de exprimare implică și **răspundere juridică** pentru depășirea acestor limite. Din această cauză art. 30 din Constituție stabilește în alin. 8 două forme ale răspunderi și anume: **răspunderea civilă** și **răspunderea penală** (delictul de presă).

3. Dreptul la informație

Dreptul la informație, reglementat în art. 31 din Constituție, are un conținut complex și dinamic în care se găsesc dispoziții privind: a) **informațiile în general**, atunci când în alineatul (2) folosește exprimarea orice informații de interes public; b) **informațiile despre evenimente sau acțiunii** hotărâte de către de către autoritățile publice, alineatul (2); informații cu caracter personal, alineatul (2).

Trebuie să subliniem că dreptul la informație **privește numai informațiile de interes public**. De aici rezultă că acest drept nu implică nici accesul la informațiile cu caracter secret, nici obligația autorităților publice de a da asemenea informații. Anumite informații nu trebuie și nu pot fi date, cum ar fi de exemplu unele informații cu caracter judiciar sau privind anchetele parlamentare, informații privind apărarea națională sau siguranța națională.

Asigurând dreptul la informație, Constituția stabilește **obligația corelativă** în sarcina autorităților publice de a informa corect cetățenii asupra problemelor de ordine publică și asupra problemelor de interes personal.

Având în vedere rolul aparte în realizarea dreptului la informație a **mijloacelor de informare în masă**, în mod firesc Constituția reglementează principalele obligații ale acestora.

Astfel, mijloacele de informare în masă, publice și private, sunt obligate să asigure informarea corectă a opiniei publice.

De asemenea, ele trebuie să garanteze grupurilor sociale și politice importante exercitarea dreptului la antenă.

Dreptul la informație, ca toate drepturile și libertățile de exprimare și de răspândire a opiniilor, credințelor, ideilor, comportă anumite **coordonate juridice**, anumite limite. Este și motivul pentru care prin alin. (3) se stabilește că prin exercitarea acestui drept nu se poate și nu trebuie să se prejudicieze măsurile de protecție a tinerilor sau securitatea națională. Cât privește serviciile publice de radio și televiziune, Constituția impune adoptarea unor legii organice relative la organizarea și la **controlul parlamentar** al activității lor.

4. Libertatea întrunirilor

Libertatea întrunirilor, reglementată în art. 39 din Constituție, este o libertate cu caracter social-politic care constă în posibilitatea oamenilor de a se întruni în reuniuni private sau publice pentru a-și exprima gândurile, opiniile, credințele.

Această libertate se poate exercita prin mai multe forme și mijloace cum sunt **mitingurile, demonstrațiile, procesiunile**. Dispozițiile constituționale sunt deschise și altor forme de exercitare prin exprimare „orice alte întruniri”.

Întrunirile pot de două categorii: publice și private. Din textul constituțional nu rezultă o asemenea diferențiere, tăcerea textului urmând a fi interpretată că regulile sale sunt aplicabile oricărui fel de întruniri.

Articolul 39 din Constituție stabilește trei reguli mari în legătură cu întrunirile și anume: a) **libertatea** întrunirilor; b) caracterul **pașnic** al întrunirilor; c) interzicerea la întruniri a oricăror forme de **arme**.

Corelația art. 39 cu art. 53 din Constituție demonstrează că pot fi stabilite și alte reguli cu privire la libertatea întrunirilor.

5. Dreptul de asociere

Acest drept, astfel cum este reglementat în art. 40 din Constituție, cuprinde posibilitatea cetățenilor români de a se asocia, în mod liber, în partide sau formațiuni politice, în sindicate, patronate sau alte forme și tipuri de organizare, ligi și uniuni, cu scopul de a participa la viața politică, socială și culturală, pentru realizarea unei serii de interese legitime comune.

Pentru înțelegerea **sferii de aplicare** a art. 40 din Constituție observăm următoarele aspecte.

Asociațiile la care se referă art 40 din Constituție sunt **asociații de drept public**, deci de drept constituțional deoarece ele sunt rezultatul exercitării unei libertăți fundamentale, temeiul lor este libertatea de asociere și nu contractul.

Asociațiile prevăzute în art. 40 din Constituție nu au scop lucrativ, nu urmăresc obținerea sau împărțirea unor beneficii, ele au scopuri politice, religioase, culturale, etc. scopuri prin care se exprimă libertatea de gândire și de exprimare a gândurilor, opiniilor, credințelor, etc.

Formele de asociere sunt stabilite în art. 40 din Constituție prin folosirea a două metode.

Prima metodă, **nominalizează** partidele politice, sindicatele, patronatele.

A doua metodă **enunță** „și în alte forme de asociere”.

În art. 40 din Constituție sunt stabilite și **limitele** dreptului la asociere.

Astfel, avem limite care privesc **scopurile și activitatea**, sens în care sunt considerate neconstituționale partidele și organizațiile care militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept ori a suveranității, a integrității sau a independenței României.

Limite privind **membrii asociațiilor**, și astfel în alin. (3) al art. 40 se stabilește că nu pot face parte din partidele politice judecătoria Curții Constituționale, avocații poporului, magistrații, membrii activi ai armatei, polițiști și alte categorii de funcționarii publici stabilite prin lege organică.

Limite privind **caracterul asociației** fiind interzise asociațiile cu caracter secret. Această dispoziție constituțională urmărește practic protejarea valorilor democrației constituționale față de anumite forțe obscure care ar dori să atenteze la ele.

6. Secretul corespondenței

Reglementat în art. 28 din Constituție, secretul corespondenței urmărește protejarea persoanelor fizice de a-și comunica prin scris, telefon sau prin alte mijloace de comunicare gândurile, opiniile, fără a fi cunoscute de alți, cenzurate sau făcute publice.

Referitor la **sfera subiectelor de drept** față de care este ocrotită corespondența concluzia unică este că sunt obligații să respecte corespondența atât persoanele fizice cât și autoritățile publice.

Practic **nimeni** nu are dreptul să tenteze la corespondența cuiva.

În ceea ce privește **restrângerea principiului inviolabilității corespondenței**, legislația cât și practica judiciară au evidențiat că exercițiul acestei libertăți comportă o restrângere necesară în interesul justiției, mai exact în interesul descoperii infracțiunilor și infractorilor. Acest drept al magistraților poate fi exercitat numai dacă: a) este prevăzut de lege; b) numai după o procedură strictă; numai pe bază de ordonanță scrisă.

Secțiunea X. Drepturile garanții

1. Dreptul de petiție

În condițiile art. 51 din Constituție, dreptul de petiție poate fi exercitat fie individual, de către cetățean, fie de către un grup de cetățeni, fie de către organizații legal constituite.

Petițiile adresate autorităților publice și care, deci, se bucură de regimul juridic stabilit în art. 51 din Constituție, se fac în numele petiționarilor sau în situația de la alin. (2), în numele colectivelor pe care organizațiile petiționare le reprezintă. De aici rezultă că orice petiție trebuie semnată și deci, trebuie să conțină datele de identificare a petiționarului. Prin formularea sa clară, textul constituțional nu privește și deci, nici nu protejează juridic petițiile anonime.

Corelativ dreptului cetățeanului de a petiționa, articolul prevede obligația autorităților publice de a examina și se a răspunde la petiții în termenele și condițiile stabilite prin lege.

Scutirea de taxă pentru exercitarea dreptului de petiționare este o regulă constituțională care asigură acestui drept posibilitatea realizării sale depline.

2. Dreptul persoanei vătămate de către o autoritate publică

Art. 52 din Constituție prin care este reglementat dreptul persoanei vătămate de către o autoritate publică constituie temeiul constituțional al răspunderii autorităților publice pentru vătămarile produse cetățenilor prin încălcarea sau nesocotirea drepturilor și libertăților acestora.

Răspunderea autorităților publice intervine în două situații principale.

Prima situație intervine când: a) emite un act administrativ prin care vatămă o persoană; nu soluționează în termenul legal o cerere a unei persoane; c) când prin erori judiciare săvârșite în procese se produc prejudicii.

În a doua situație se pot desprinde două aspecte principale. Primul aspect se poate datora rezolvării cererii, în afara termenelor legale, deci cu depășirea lor. Al doilea aspect privește tăcerea autorității publice atunci când a fost sesizată cu o cerere.

Cât privește **categoria de acte** la care se referă art. 52 din Constituție rezultă clar că acestea sunt **actele administrative** emise de către toate autoritățile publice, fără deosebire de natura lor juridică.

Art. 52 din Constituție nominalizează **pretențiile** pe care le poate formula cetățeanul, acestea sunt: a) recunoașterea dreptului pretins; b) anularea actului; repararea pagubei. Fără a intra în detalii trebuie să subliniem că în realizarea acestor pretenții cetățeanul nu are obligația de a aproba vinovăția (culpa) funcționarului public, el trebuie doar să justifice dreptul său și actul emis de către autoritatea publică prin care a fost vătămat.

Secțiunea XI. Îndatoririle fundamentale ale cetățenilor români

1. Îndatorirea de fidelitate față de țară

Această îndatorire, prevăzută în art. 54 din Constituție, este urmarea firească a cetățeniei. Ea are drept urmare obligația celor cărora le sunt încredințate funcțiile publice precum și a militarilor de a îndeplini aceste funcții cu credință și de a depune jurământul cerut de lege.

2. Îndatorirea de apărare a patriei

Îndatorirea de apărare a patriei prevăzută în art. 55 din Constituție impune cetățenilor să fie întotdeauna pregătiți pentru a da riposta cuvenită atât în cazul unei agresiuni armate, cât și în cazul altor acțiuni îndreptate împotriva țării. Această îndatorire aparține tuturor cetățenilor români, bărbați și femei, fără deosebire de origine națională, religie, ocupație și pregătire profesională.

Condițiile privind îndeplinirea îndatoririlor militare se stabilesc prin lege organică.

Cetățeni pot fi încorporați de la vârsta de 20 de ani și până la vârsta de 35 de ani, cu excepția voluntarilor, în condițiile legii organice.

3. Îndatorirea de a contribui la cheltuielile publice

Articolul 56 din Constituție reglementează îndatorirea cetățenilor de a contribui prin impozite și taxe, la cheltuielile publice.

Trebuie precizat faptul că obligația se referă la orice fel de cheltuieli publice și nu doar la cele legate de constituirea veniturilor bugetului de stat sau ale bugetului asigurărilor sociale de stat.

Aliniatul 2 al art. 56 din Constituție precizează o aplicație particulară a principiului egalității în materie fiscală și anume obligația al cărui titular expres este legiuitorul și care constă în așezarea justă a sarcinilor fiscale.

Alineatul al 3 –lea al aceluiași articol interzice stabilirea oricăror alte pretenții în sarcina cetățenilor, în afara celor expres stabilite prin lege și numai în situații excepționale.

4. Îndatorirea de a exercita cu bună credință drepturile și libertățile și de a respecta drepturile și libertățile celorlalți

Art. 57 din Constituție stabilește o îndatorire ce incumbă tuturor locuitorilor României, cetățeni, străini sau apatrizi. Se observă în conținutul acestei îndatorii clar buna credință – *bona fides* -, precum și obligația de a nu încălca drepturile și libertățile celorlalți – *nemenim laeder* -, obligație firească ce ține de chiar conceptul de drept și libertate.

CUPRINS

Cap. I – Societate, stat, drept, politică și morală	
S. I. Societatea	2
S. II. Statul	3
S. III. Dreptul	4
S. IV. Politică	5
S. V. Morala	6
Cap. II – Dreptul constituțional român	
S. I. Noțiunea de drept constituțional român și noțiunea de instituții politice	7
S. II Raporturile și normele de drept constituțional	8
1. Identificarea raporturilor de drept constituțional	8
2. Specificul normelor de drept constituțional	9
Subiectele raporturilor de drept constituțional	12
S. III. Izvoarele formale ale dreptului constituțional	13
S. IV. Locul dreptului constituțional în sistemul de drept	15
Cap. III. – Teoria constituției	
S. I. Noțiunea de constituție	16
S. II. Apariția, adoptarea, modificarea, suspendarea și abrogarea constituției	18
1. Apariția constituției	18
2. Regimul juridic al constituției	20
2.1. Adoptarea constituției	20
2.2. Modificarea constituției	22
2.3. Încetarea provizorie a efectelor juridice ale normelor constituționale și abrogarea constituției	23
S. III. Conținutul normativ al constituției	24
S. IV. Supremația constituției	24
1. Conceptul de supremație a constituției	24
2. Fundamentarea științifică a supremației constituției	25
3. Consecințe juridice ale supremației constituției	25
3.1. Consecințe juridice privind adoptarea constituției	26
3.2. Consecințe juridice privind modificarea, suspendarea și abrogarea constituției	26
3.3. Deosebirile dintre constituție, legi, consecințe ale supremației constituției	27

34. Conformitatea întregului drept cu constituția, consecință a supremației constituției	27
4. Garanțiile juridice ale supremației constituției	27
4.1. Controlul general al aplicării constituției	28
4.2. Controlul constituționalității legilor	28
S.V. Controlul constituționalității legilor teorie generală	28
1. Noțiunea controlului constituționalității legilor	28
1.1. Definiția controlului constituționalității legilor	28
1.2. Obiectul controlului constituționalității legilor	29
1.3. Funcțiile controlului constituționalității legilor	29
2. Apariția controlului constituționalității legilor	30
2.1. Cauzele apariției controlului constituționalității legilor	30
2.2. Evoluție istorică și contraverse teoretice	31
3. Clasificarea controlului constituționalității legilor	32
3.1. Criteriul înscrierii în constituție	32
3.2. Criteriul organului competent	32
3.3. Controlul temporal	33
3.4. Criteriul procedurii de realizare a dreptului	33
3.5. Criteriul sistematic	33
4. Constituționalizarea dreptului	34
Cap. IV Cetățenia română	
S.I. Noțiunea de cetățenie română	
1. Sensurile noțiunii de cetățenie română	35
2. Definiția cetățeniei române	36
3. Precizării terminologice	36
S. II. Natura juridică a cetățeniei române	36
S. III. Regimul juridic al cetățeniei române	36
1. Principiile cetățeniei române	37
2. Modurile de dobândire a cetățeniei române	38
2.1. Dobândirea cetățeniei române prin naștere	39
2.2. Dobândirea cetățeniei române prin repatriere	39
2.3. Dobândirea cetățeniei române prin adopție	39
2.4. Dobândirea (acordarea) cetățeniei române la cerere	40
2.5. Cetățenia copilului găsit pe teritoriul româniei	41
3. Modurile de pierdere a cetățeniei române	42
3.1. Retragerea cetățeniei române	42
3.2. Renunțarea la cetățenia română	42
3.3. Alte cazuri de pierdere a cetățeniei române	43
4. Alte reglementări referitoare la cetățenia română	43
4.1. Dovada cetățeniei române	43

4.2. Cetățenia de onoare	44
4.3. Dubla cetățenie	44
4.4. Străini și apatrizi	44
Cap. V – Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor	
S.I. Noțiunea de drepturi și îndatoriri fundamentale	45
1. Definiția drepturilor fundamentale	45
1.1. Precizări terminologice	46
1.2. Sfera drepturilor omului și cetățeanului	47
S. II. Natura juridică a drepturilor fundamentale	49
S.III. Corelația dintre reglementările interne și cele internaționale cu privire la drepturile fundamentale	50
S.IV. Clasificarea drepturilor și libertăților fundamentale	51
S.V. Principiile constituționale ale drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale	52
S.VI. Inviolabilitățile	58
1. Dreptul la viață, la integritate fizică și la integritate psihică	58
1.1. Dreptul la viață	58
1.2. Dreptul la integritate fizică	59
1.3. Dreptul la integritate psihică	59
2. Libertatea individuală	59
3. Dreptul la apărare	62
4. Dreptul la liberă circulație	62
5. Dreptul la ocrotirea vieții intime, familiale și private	63
6. Inviolabilitate domiciliului	63
S. VII. Drepturi și libertăți social economice și culturale	
1. Dreptul la învățătură	65
2. Accesul la cultură	66
3. Dreptul la ocrotirea sănătății	67
4. Dreptul la mediu	67
5. Dreptul la muncă și protecția socială a muncii	67
6. Dreptul la grevă	69
7. Dreptul la proprietate privată	69
8. Dreptul la moștenire	70
9. Libertatea economică	71
10. Dreptul la un nivel de trai decent	71
11. Dreptul la căsătorie	71
12. Dreptul copiilor și tinerilor la protecție și asistență	71
13. Dreptul persoanelor cu handicap la protecție specială	72
S.VIII. Drepturi exclusiv politice	73

S. IX. Drepturi și libertăți social politice	73
1. Libertatea conștiinței	73
2. Libertatea de exprimare	74
3. Dreptul la informație	75
4. Libertatea întrunirilor	76
5. Dreptul la asociere	76
6. Dreptul la corespondență	77
S.X. Drepturile garanții	77
1. Dreptul la petiție	77
2. Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică	78
S. XI. Îndatoririle fundamentale ale cetățenilor	79
1. Îndatorirea de fidelitate față de țară	79
2. Îndatorirea de apărare a țării	79
3. Îndatorirea de a contribui la cheltuielile publice	79
4. Îndatorirea de a exercita cu bună credință drepturile și libertățile și de a respecta drepturile și libertățile celorlalți	80